

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΦΑΣΗ: ΑΚΡΙΒΗΣ
ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ
ΕΠΙΠΕΔΟ, ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»**

ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΜΑΡΑΖΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΑΤΡΑ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	7
1.1 Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ «ΚΡΙΣΗ».....	7
1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»	8
1.3. ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ	8
1.3.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ... 10	
1.3.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΕΡΘΕΡΜΑΝΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΜΨΗ	12
1.3.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ.....	14
1.4 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ	17
1.5 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	18
1.6 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ).....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	26
Ο ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	26
2.1 ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ	26
2.2.1 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	26
2.2.2 ΜΙΑ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ	26
2.2.3 ΤΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΕΙ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ;.....	27
2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	29
2.4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	32
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	32
3.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.	32
3.2 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΩΣΗΣ ΣΕ ΕΤΑΙΡΙΚΟΥΣ ΠΕΛΑΤΕΣ	33
3.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	35

3.4 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΡΙΣΚΟΥ (ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ) ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΕΚΡΟΥ ΣΗΜΕΙΟΥ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	41
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	41
4.1 ΚΡΙΣΗ ΠΑΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	41
4.2 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	44
4.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	51
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	51
5.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ: ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ	51
5.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ.....	55
5.3 ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΜΕ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ (2020).....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	67
ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΡΙΣΕΩΝ	67
6.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ.....	67
6.1.1 ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ.....	67
6.1.2. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ	68
6.1.3 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΥΓΗΣ ΣΟΒΑΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ	69
6.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΓΟΡΑΣ	70
6.2.1 ΔΙΑΡΚΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ (FOCUS GROUPS).....	70
6.2.2 ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΕΙΣ ΜΕΣΩ ΊΝΤΕΡΝΕΤ	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν ήταν ένα ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο. Τα αίτια, η φύση και τα χαρακτηριστικά της συνδέονται με την όλη ιστορία της μεταπολεμικής διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό και συγκεκριμένα τη «χρυσή εποχή» της συσσώρευσης του κεφαλαίου, την κρίση της δεκαετίας του 1970, τον τρόπο με τον οποίο «λύθηκε» ή αντιμετωπίστηκε η κρίση αυτή, την εμπειρία της «νεοφιλελεύθερης» περιόδου και ιδίως της τελευταίας της φάσης όταν και εντάθηκε το φαινόμενο της χρηματιστικοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας. Πριν ακόμη από την ολοκληρωμένη εκδήλωση της σύγχρονης κρίσης μπορούσε κανείς να διακρίνει στο θεωρητικό χώρο της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας δύο τάσεις για την αποτίμηση της συγκυρίας. Η πρώτη υποστήριζε τη θέση ότι μετά την τελευταία κρίση της δεκαετίας του 1970 είχε επιτευχθεί μερική μόνο ανάκαμψη της κερδοφορίας του κεφαλαίου, και την άποψη ότι η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία αγκομαχούσε σε μια τροχιά στασιμότητας με το ρυθμό συσσώρευσης κεφαλαίου και την αύξηση του ρυθμού παραγωγικότητας σε χαμηλά επίπεδα και συνακόλουθα το βιοτικό επίπεδο της πλειοψηφίας του πληθυσμού στάσιμο ή και μειούμενο. Η άλλη τάση ισχυριζόταν είτε ότι η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία είχε μπει σε τροχιά πλήρους ανάκαμψης (από την άποψη της κερδοφορίας του κεφαλαίου και της μεγέθυνσης του προϊόντος) δηλαδή στην ανοδική φάση ενός «μακρού κύματος καπιταλιστικής συσσώρευσης», είτε ότι η κερδοφορία είχε μεν ανακάμψει αλλά δεν είχε επηρεάσει θετικά τη συσσώρευση κεφαλαίου καθώς τα κέρδη προέρχονταν κυρίως από το χρηματοπιστωτικό τομέα είχαν

κερδοσκοπική προέλευση και δεν κατευθύνονταν σε επενδύσεις στο χώρο της παραγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ «ΚΡΙΣΗ»

Η λέξη κρίση με την έννοια της δυσλειτουργίας ενός οργανισμού συναντάται για πρώτη φορά στην Ιατρική Επιστήμη. Σύμφωνα με τον Ιπποκράτη ο άνθρωπος βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης, όταν ασθενεί. Με την ίδια έννοια, δηλαδή αυτή της δυσλειτουργίας συναντάται στην Ιστοριογραφία και δη στον Ηρόδοτο, με τη διαφορά ότι η εν λόγω δυσλειτουργία δεν αναφέρεται σε ασθενείς αλλά σε πολιτισμούς που βρίσκονται σε κατάσταση κατάρρευσης. Πιο συγκεκριμένα ο Ηρόδοτος μιλά για κρίση της κληρονομικής βασιλείας, η οποία οδηγεί αργότερα στην ανάπτυξη της πόλης-κράτους. Επίσης την κατάλυση της Λυδικής αυτοκρατορίας από τους Πέρσες το 545 π. Χ. την αναφέρει ως περίοδο κρίσης.

Τον 16ο αιώνα χρησιμοποιείται ξανά ο όρος στις πολιτικές επιστήμες με την έννοια της δυσλειτουργίας των πολιτικών θεσμών. Από την πολιτική πέρασε στην οικονομική επιστήμη από το Μαρξ το 19^ο αιώνα και χρησιμοποιήθηκε, για να χαρακτηρίσει τη δυσλειτουργία-αρρώστια της οικονομίας, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρείται μεγάλης έκτασης καταστροφή των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας¹.

¹ Πανηγυράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

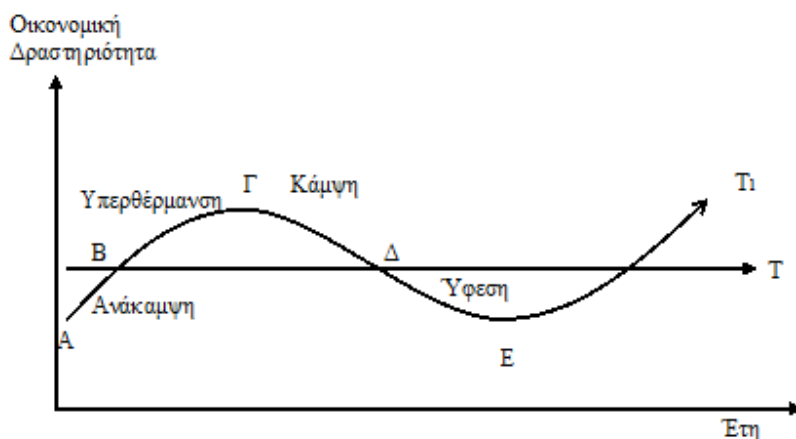
Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο (business cycles), ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια.

1.3. ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι φάσεις του οικονομικού κύκλου σχηματικά. Ένας κύκλος (ΑΕ) αποτελείται από την άνοδο ή οικονομική άνθηση (ΑΓ) και την κάθοδο ή οικονομική κρίση

(ΓΕ). Τόσον η άνοδος όσον και η κάθοδος αποτελούνται από δύο επιμέρους φάσεις. Απ' ότi φαίνεται και στο σχήμα η άνοδος αποτελείται από την ανάκαμψη (ΑΒ) και την υπερθέρμανση (ΒΓ), ενώ η κάθοδος από την κάμψη (ΓΔ) και την ύφεση (ΔΕ).

Παρατηρήσεις:

α. Η γραμμή Τ δείχνει τη μακροχρόνια εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας, αν δεν υπήρχαν οικονομικές διακυμάνσεις. Κανονικά θα έπρεπε να έχει κατεύθυνση προς τα πάνω δεξιά, για να δείχνει την τάση για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Έγινε παράλληλη με τον άξονα των ετών για να διευκολύνεται η κατανόηση των φάσεων του οικονομικού κύκλου.

β. Η γραμμή Τ1 δείχνει την πραγματική εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας. Επισημαίνεται ότi δεν πρέπει να παρασυρόμαστε από το σχήμα και να νομίζουμε ότi όλες οι φάσεις του

κύκλου έχουν ίση χρονική διάρκεια. Δηλαδή δεν ισχύει $AB=BG=ΓΔ=ΔΕ$. Ούτε ασφαλώς $ΑΓ=ΓΕ$. Η φάση της ανάκαμψης μπορεί να διαρκέσει για παράδειγμα ένα χρόνο, ενώ η φάση της υπερθέρμανσης τρία χρόνια και αντίθετα.

γ. Κατά την άνοδο $ΑΓ$ όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων αυξάνονται. Στην αρχή (ανάκαμψη) με αργό ρυθμό και στη συνέχεια (υπερθέρμανση) με γρηγορότερο.

ε. Κατά τη κάθοδο $ΓΕ$ όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων μειώνονται. Στην αρχή (κάμψη) με γρήγορο ρυθμό και στη συνέχεια (ύφεση) με αργότερο ρυθμό.

1.3.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ

α. Η ανισοσκελία που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων υπέρ της πρώτης.

Αυτό δε συμβαίνει, γιατί η μείωση της προσφοράς προϊόντων στη περίοδο της ύφεσης είναι τόσο μεγάλη, ώστε ανατρέπεται το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα ζήτηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας πράγμα που μεταφράζεται σε νέα αύξηση της ζήτησης εξαιτίας των μισθών που χορηγούνται στους εργαζόμενους που με τη σειρά της αυξάνει πάλιν τις επενδύσεις κοκ. Αυτή λοιπόν η συνεχής αυξητική αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής επένδυσης δημιουργεί τα λεγόμενα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα τα

οποία αυξάνουν συνεχώς την οικονομική δραστηριότητα εντός της οικονομίας.

β. Η τεχνολογία και οι καινοτομίες.

Πολλές φορές στην ιστορία της οικονομικής εξέλιξης τα πιο πάνω αναφερθέντα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα προήλθαν όχι από μια υπερβάλλουσα ζήτηση αλλά από μία αρχική αύξηση των επενδύσεων εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας και των καινοτομιών. Τέτοιες ωθήσεις στις επενδύσεις είχαμε το 19^ο αιώνα με την είσοδο της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία και στον 20^ο με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και κυρίως με τη διάδοση του Ίντερνετ.

γ. Η επεκτατική πολιτική του κράτους.

Πολλές φορές ιδιαίτερα αν η οικονομική ύφεση δεν είναι ιδιαίτερα έντονη η οικονομία ενδέχεται να οδηγηθεί στην ανάκαμψη από παρεμβατικά μέτρα του κράτους τα οποία γίνονται με σκοπό την ενίσχυση είτε των επενδύσεων (π.χ. δημόσια έργα, μείωση του επιτοκίου), είτε της ζήτησης (π.χ. μείωση των φόρων) κ.λπ.

δ. Τυχαία γεγονότα

Πολύ σπάνια τυχαία γεγονότα δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην ανάκαμψη όπως π.χ. ένας μαζικός επαναπατρισμός πληθυσμού ή μια μαζική είσοδος ξένων επενδύσεων κ.λπ².

² Πανηγυράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

1.3.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΕΡΘΕΡΜΑΝΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΜΨΗ

α. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων εις βάρος της δεύτερης.

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων. Η μείωση των επενδύσεων προκαλεί ανεργία που μεταφράζεται σε μείωση των μισθών άρα και της συνολικής ζήτησης. Σ' αυτή την περίπτωση τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση έτσι ώστε να σπρώχνουν την οικονομική δραστηριότητα συνεχώς προς τα κάτω.

β. Η περιοριστική πολιτική του κράτους

Πολλές φορές το κράτος στην προσπάθεια του να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στην περίοδο της υπερθέρμανσης της οικονομίας με μέτρα όπως π.χ. η αύξηση του επιτοκίου, η αύξηση των φόρων κ.λπ. οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων σπρώχνοντας έτσι την οικονομία γρηγορότερα στην κρίση.

γ. Τυχαία γεγονότα

Πολύ σπάνια τυχαία γεγονότα δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην κάμψη όπως π.χ. μια μαζική μετανάστευση πληθυσμού, μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας κ.λπ.

Για να γίνει κατανοητή η διεργασία δημιουργίας οικονομικών κύκλων, δηλαδή ανόδων και καθόδων της οικονομικής δραστηριότητας εντός της οικονομίας, θα πρέπει κατά την άποψη μου, να γίνει κατανοητή αυτή η περίφημη ανισοσκέλεια που δημιουργείται μεταξύ της συνολικής

ζήτησης και της συνολικής προσφοράς. Είδαμε λίγο πιο πάνω ότι κατά την άνοδο του οικονομικού κύκλου όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων αυξάνουν. Επομένως αυξητική είναι και η τάση τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης. Ενώ λοιπόν σε όλη τη διαδικασία ανόδου η ζήτηση είναι μεγαλύτερη της προσφοράς έρχεται μία χρονική στιγμή που αυτό ανατρέπεται. Αυτό συμβαίνει γιατί η ταχύτητα με την οποία αυξάνεται η προσφορά είναι μεγαλύτερη από την ταχύτητα με την οποία αυξάνεται η ζήτηση. Ας μη ξεχνάμε ότι πίσω από την προσφορά κρύβονται οι επενδύσεις και πίσω από τη ζήτηση τα εισοδήματα. Με ένα απλό παράδειγμα νομίζω ότι πολύ εύκολα αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό. Ας υποθέσουμε ότι ένας φούρνος παράγει 100 ψωμιά και ικανοποιεί ακριβώς τη ζήτηση 100 ψωμιών. Αν η ζήτηση αυξηθεί κατά 20% τότε ο φούρναρης είναι υποχρεωμένος να κατασκευάσει νέο φούρνο που σημαίνει αύξηση της επένδυσης κατά 100%. Γιατί το κάνει αυτό; Μα ακριβώς επειδή η οικονομία βρίσκεται σε άνοδο, επικρατεί κλίμα αισιοδοξίας και ο φούρναρης τρέχει να προλάβει τη νέα αύξηση της ζήτησης ώστε να έχει μεγαλύτερα κέρδη. Το ίδιο φαινόμενο αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση συμβαίνει στην κάθοδο. Η ταχύτητα με την οποία μειώνεται η προσφορά είναι μεγαλύτερη εκείνης με την οποία μειώνεται η ζήτηση. Ας υποθέσουμε ότι ο φούρναρης έχει δύο φούρνους με την ίδια όπως και πιο πάνω δυναμικότητα και ικανοποιεί ζήτηση 130 ψωμιών. Αν η ζήτηση μειωθεί στα 90 ψωμιά ο φούρναρης θα πρέπει να θέσει σε αχρησία τον ένα από τους δύο φούρνους απολύοντας το μισό περίπου προσωπικό του. Βλέπουμε δηλαδή ότι μια αρχική μείωση της ζήτησης κατά 25% επέφερε μια μείωση στην επένδυση κατά 100%.

1.3.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Λαμβάνοντας υπόψη τα τρία βασικότερα οικονομικά μεγέθη της οικονομίας που είναι οι επενδύσεις, οι τιμές (πληθωρισμός) και η απασχόληση (ανεργία) τα κυριότερα χαρακτηριστικά των φάσεων είναι:

A. Ανάκαμψη

α. Αύξηση των επενδύσεων

Επειδή στο στάδιο της ύφεσης η προσφορά προϊόντων μειώνεται τόσο πολύ έρχεται ένα χρονικό σημείο όπου η συνολική ζήτηση υπερβαίνει τη συνολική προσφορά. Αυτό οδηγεί σε μία αύξηση των επενδύσεων η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μία νέα αύξηση της ζήτησης λόγω της αύξησης των μισθών.

β. Μείωση της ανεργίας

Η μείωση της ανεργίας έρχεται σα φυσικό επακόλουθο της αύξησης των επενδύσεων.

γ. Φυσιολογικός πληθωρισμός

Μια μικρή αύξηση των τιμών αποτελεί επίσης φυσικό επακόλουθο της αύξησης της ζήτησης. Όταν μιλάμε για φυσιολογικό πληθωρισμό εννοούμε μια αύξηση των τιμών της τάξεως μέχρι και 2%. Παλαιότερα το όριο έφτανε μέχρι και το 3%. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι και τα τρία προαναφερθέντα μεγέθη αυξάνονται συγκρατημένα εξαιτίας της επιφυλακτικότητας που επικρατεί στην ψυχολογία τόσο των επενδυτών όσο και των καταναλωτών αφού είχαν άσχημες εμπειρίες στην περίοδο της ύφεσης.

B. Υπερθέρμανση

α. Υπερβολική αύξηση των επενδύσεων (υπερεπενδύσεις)

Τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα που δημιουργούνται εντός της οικονομίας οδηγούν σε υπεραισιοδοξία τους επιχειρηματίες οι οποίοι προβαίνουν σε αλόγιστες επενδύσεις.

β. Φυσιολογική ανεργία

Εξαιτίας των υπερεπενδύσεων η οικονομία πλησιάζει ή και φτάνει στη πλήρη απασχόληση. Η κυκλική ανεργία τείνει να μηδενιστεί και η μόνη μορφή ανεργίας που υπάρχει είναι αυτή που δεν εξαρτάται από τις επενδύσεις αλλά από άλλους παράγοντες όπως π.χ. η ανεργία τριβής, η εποχιακή και η τεχνολογική.

γ. Έντονος πληθωρισμός

Το γεγονός ότι η ανεργία μειώνεται στο ελάχιστο και ο συντελεστής εργασία σπανίζει οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις στους μισθούς με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται έντονα πληθωριστικά φαινόμενα.

Γ. Κάμψη

α. Μείωση των επενδύσεων

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων.

β. Εμφάνιση της κυκλικής ανεργίας

Φυσικό επακόλουθο της μείωσης των επενδύσεων είναι η εμφάνιση της κυκλικής, όπως αποκαλείται ανεργίας.

γ. Πτώση των τιμών των προϊόντων

Εξαιτίας της ανεργίας προκύπτει μείωση των μισθών, η συνολική αγοραστική δύναμη της οικονομίας μειώνεται πράγμα που οδηγεί σε μείωση των τιμών.

Δ. Ύφεση

α. Περαιτέρω μείωση των επενδύσεων

Εξαιτίας των πιο πάνω εξελίξεων έρχεται η χρονική στιγμή όπου η οικονομία εισέρχεται πλέον και επίσημα στο στάδιο της ύφεσης πράγμα που οδηγεί σε περαιτέρω συρρίκνωση των επενδύσεων.

β. Εκτεταμένη ανεργία

Η συρρίκνωση των επενδύσεων έχει σαν φυσικό επακόλουθο την αύξηση της ήδη υπάρχουσας ανεργίας

γ. Περαιτέρω πτώση των τιμών

Η ανεπαρκής ζήτηση αγαθών εξαιτίας της εκτεταμένης ανεργίας οδηγεί σε νέα πτώση των τιμών. Αυτό θα γίνεται μέχρι του σημείου που η συνολική πλέον προσφορά προϊόντων θα έχει μειωθεί τόσο πολύ ώστε να ανατραπεί το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα αυτή σε σχέση με την προσφορά ζήτηση θα οδηγήσει την οικονομία στην ανάκαμψη έτσι ώστε να ξεκινήσει ένας νέος οικονομικός κύκλος.

1.4 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Οι οικονομικές διακυμάνσεις οφείλονται τόσο σε μη οικονομικούς παράγοντες (εξωγενείς) όσο και σε οικονομικούς (ενδογενείς). Οι εξωγενείς παράγοντες είναι απρόοπτα γεγονότα που βρίσκονται έξω από το πλέγμα λειτουργίας της οικονομίας, αλλά εμφανιζόμενα εισέρχονται εντός του οικονομικού συστήματος και αυξομειώνουν την οικονομική δραστηριότητα, ανάλογα με την περίπτωση. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι πόλεμοι, οι θεομηνίες, οι σεισμοί, οι πλημμύρες κ.λπ. Οι διακυμάνσεις που προκαλούνται από τέτοια γεγονότα λέγονται απρόοπτες ή τυχαίες ή άρρυθμες, γιατί δεν ακολουθούν την πορεία των κανονικών οικονομικών κύκλων και είναι συνήθως περιορισμένης γεωγραφικής εμβέλειας. Οι απρόοπτες διακυμάνσεις είναι δυσκολότερο να ερευνηθούν, γιατί δεν διέπονται από συγκεκριμένους νόμους εξέλιξης τους.

Οι ενδογενείς παράγοντες είναι εκείνοι που δημιουργούνται και επενεργούν εντός του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος. Τέτοιοι παράγοντες είναι η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά τη φάση της υπερθέρμανσης, η μειωμένη αγοραστική δύναμη του πληθυσμού σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η διακύμανση της προσφοράς χρήματος εντός της οικονομίας, η διακύμανση του επιτοκίου, η αναρχία της παραγωγής, ο επιταχυντής (μια αρχική μεταβολή του εισοδήματος επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στην επένδυση), ο πολλαπλασιαστής (μια αρχική μεταβολή της επένδυσης επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στο εισόδημα), η ψυχολογία του επιχειρηματία, οι μεταβολές στην οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου, η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους κ.λπ.

1.5 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

α. Φιλελευθερισμός (Κλασική Σχολή-Adam Smith)

Οι κλασικοί οικονομολόγοι πίστευαν ότι η οικονομία ισορροπεί πάντα σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Επομένως δεν πίστευαν ότι στην οικονομία μπορούν να ενσκήψουν οικονομικές κρίσεις με την έννοια που αναπτύξαμε πιο πάνω. Η άποψη τους αυτή προέκυπτε από το γεγονός ότι πίστευαν ότι οποιεσδήποτε ανισορροπίες είτε ανεργίας είτε πληθωρισμού παρουσιάζονταν εντός της οικονομίας είχαν προσωρινό χαρακτήρα εξαιτίας του ότι η ελεύθερη οικονομία έχει την ιδιότητα να αυτορυθμίζεται μέσω του μηχανισμού των τιμών. Πρόκειται για το «αόρατο χέρι» του Adam Smith, που οδηγεί αυτόματα την οικονομία σε ισορροπία και μάλιστα μια ισορροπία με την οικονομία να βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Επομένως οι κρίσεις που κατά περιόδους ενσκήπτουν αφορούν τη βραχυχρόνια περίοδο και προέρχονται από παρεμβάσεις που διαταράσσουν προσωρινά τον αυτορρυθμιζόμενο χαρακτήρα του συστήματος.

β. Κεϋνσιανισμός

Ο Κέϋνς άσκησε δριμεία κριτική στην κλασική θεωρία υποστηρίζοντας ότι η οικονομία ισορροπεί και σε κατάσταση υποαπασχόλησης. Και αυτό μπορεί να οφείλεται σε λόγους που έχουν σχέση με το χρηματικό κεφάλαιο το οποίο προτιμά να λιμνάζει και να μη κατευθύνεται σε επενδύσεις, αν δεν βλέπει ελκυστική προοπτική κέρδους. Σ' αυτή την περίπτωση, υποστήριξε ο Κέϋνς, το κράτος πρέπει να επεμβαίνει στην οικονομία και να αυξάνει την

ενεργό ζήτηση με δημόσια έργα, ακόμη και αν αυτό προκαλεί αυξήσεις στα δημοσιονομικά ελλείμματα. Με τις κρατικές επενδύσεις αυξάνεται η απασχόληση, τα καινούργια εισοδήματα τονώνουν με τη σειρά τους τη ζήτηση, και το πολλαπλασιαστικό αυτό αποτέλεσμα ανορθώνει την οικονομία. Ο Κέϋνς απέδωσε λοιπόν τις κρίσεις στην μειωμένη απόδοση των επενδύσεων σύμφωνα με τις προσδοκίες των επενδυτών. Αυτή τη μειωμένη σύμφωνα με τις προσδοκίες απόδοση την ονόμασε οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Στη Γενική Θεωρία του, (Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ.333) τονίζει χαρακτηριστικά τα εξής: «Ο ουσιαστικός χαρακτήρας του οικονομικού κύκλου.....οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο κυμαίνεται η οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου».

γ. Νεοφιλελευθερισμός (Σχολή του Σικάγου - Μίλτον Φρίτμαν)

Ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί τη μετεξέλιξη του κλασικού φιλελευθερισμού και τη μεταφορά του στις σύγχρονες οικονομικές συνθήκες. Πρωτοεμφανίστηκε στη δεκαετία του '70 στις ΗΠΑ από τον καθηγητή Μίλτον Φρίτμαν ο οποίος θεωρείται ιδρυτής της λεγόμενης «Σχολής του Σικάγου». Ο Φρίτμαν αμφισβήτησε την αποτελεσματικότητα των κρατικών ρυθμίσεων, άσκησε δριμυία κριτική στον κρατικό παρεμβατισμό του Κέϋνς, τόνισε το ρόλο των αγορών και υποστήριξε, όπως και οι κλασικοί, ότι –με λιγότερες εξαιρέσεις– οι αγορές αυτορυθμίζονται.

Ο Φρίτμαν πίστευε ότι οι διακυμάνσεις της ποσότητας του χρήματος εντός της οικονομίας προκαλούν είτε αυξήσεις είτε πτώση στις τιμές των προϊόντων. Εφόσον λοιπόν διαχειριστής του χρηματικού όγκου είναι το κράτος, αυτό ευθύνεται για τα απορυθμιστικά φαινόμενα και επομένως για τις οικονομικές κρίσεις. Το κράτος σύμφωνα με τους νεοφιλελεύθερους δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομία ούτε με επεκτατικές ούτε με

περιοριστικές πολιτικές αλλά να περιορίζεται στο να επιβλέπει μόνο την ετήσια μικρή ποσοστιαία αύξηση του αναγκαίου χρηματικού όγκου και να αφήνει τα υπόλοιπα στην επενέργεια των νόμων της αγοράς και στον αυτορυθμιζόμενο χαρακτήρα του καπιταλιστικού συστήματος.

δ. Μαρξισμός

Απ' ότι ανάφερα και πιο πάνω, ο Μαρξ θεωρεί την οικονομική κρίση ως τη βασική παθογένεια του καπιταλιστικού συστήματος. Μέσα από τις σελίδες του περίφημου «Κομμουνιστικού Μανιφέστου» διακήρυττε σχετικά με τις κρίσεις τα εξής: «Στις κρίσεις ξεσπά μια κοινωνική επιδημία, που σε κάθε άλλη προηγούμενη εποχή, θα φαινότανε σαν παραλογισμός, η επιδημία της υπερπαραγωγής. Η κοινωνία ξαφνικά βρίσκεται ριγμένη πίσω, σε κατάσταση στιγμιαίας βαρβαρότητας, θα έλεγε κανείς ότι ένας λιμός, ένας γενικός πόλεμος ερήμωσης της έκοψε όλα τα μέσα ύπαρξης. Η βιομηχανία, το εμπόριο φαίνονται εκμηδενισμένα». Είναι χαρακτηριστικές οι λέξεις που χρησιμοποιεί ο Μαρξ σ' αυτή την περίπτωση. Χαρακτηρίζει την κρίση ως επιδημία της κοινωνίας ή ακόμα χειρότερα ως λιμό.

Παρόλο που η μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις προηγήθηκε χρονικά και του νεοφιλελευθερισμού και του κεϋνσιανισμού, εντούτοις την αναφέρω τελευταία, γιατί τη θεωρώ την ως τα σήμερα πειστικότερη θεωρία ερμηνείας του οικονομικού κύκλου.

Η βασική αίτια των οικονομικών κρίσεων σύμφωνα με το Μαρξ οφείλεται στη βασική αντίφαση του καπιταλιστικού συστήματος ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής από τη μια και στην ατομική μορφή της ιδιοποίησης από την άλλη. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της παραγωγής απαιτεί τη συνειδητή ρύθμιση των οικονομικών συναλλαγών. Για να μπορούν να πωλούνται όλα τα εμπορεύματα που παράγονται θα πρέπει να υπάρχουν εντός της οικονομίας αυστηρά καθορισμένες αναλογίες

ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση. Ωστόσο, η ατομική ιδιοποίηση των μέσων παραγωγής και των παραγομένων εμπορευμάτων αποκλείει τη δυνατότητα της σχεδιασμένης ανάπτυξης της οικονομίας. Ο κάθε μεμονωμένος καπιταλιστής, κυνηγώντας το κέρδος, προσπαθεί ακριβώς στην επιχείρηση του και ακριβώς στην καθορισμένη στιγμή να παράξει και να ρίξει στην αγορά όσο περισσότερα εμπορεύματα μπορεί. Με τον ίδιο τρόπο ενεργούν και όλοι οι υπόλοιποι καπιταλιστές. Επιδιώκοντας να αυξήσουν τα κέρδη τους λοιπόν διευρύνουν συνεχώς την παραγωγή και ρίχνουν στην αγορά όλο και νέες ποσότητες εμπορευμάτων, ελπίζοντας ότι αυτά θα πουληθούν. Ως σύνολο οι καπιταλιστές, ενδιαφέρονται να διευρύνεται ή αγοραστική ικανότητα των μαζών έτσι ώστε να πωλούνται τα προϊόντα τους. Ο κάθε καπιταλιστής όμως ξεχωριστά στη προσπάθεια του να αυξήσει το κέρδος του επιδιώκει να περιορίσει το μισθό των εργατών του, αφού ο μισθός αποτελεί ένα βασικό συστατικό στοιχείο του κόστους παραγωγής του. Οι εργάτες, όμως, είναι οι βασικοί αγοραστές των τελικών προϊόντων της καπιταλιστικής παραγωγής. Όσο μικρότερους μισθούς έχουν, τόσο λιγότερα εμπορεύματα μπορούν να απορροφήσουν. Έτσι εμφανίζεται η αντίθεση ανάμεσα στην απεριόριστη συσσώρευση του κεφαλαίου που οδηγεί στην υπερπροσφορά προϊόντων και στην περιορισμένη αγοραστική ικανότητα των μαζών που οδηγεί στο να μένουν απούλητες μεγάλες ποσότητες προϊόντων. Όταν λοιπόν η προσφορά ξεπερνάει τη ζήτηση σε μεγάλο βαθμό προκαλεί μαζική πτώση των παραγγελιών και σημαντική μείωση της τρέχουσας παραγωγής. Η έλλειψη αυτή των πωλήσεων και η πτώση της τρέχουσας παραγωγής, οδηγούν στη συσσωρευτική κίνηση της κρίσης που μεταφράζεται σε πτώση των επενδύσεων, της παραγωγής, της απασχόλησης, των μισθών κ.λπ. Η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους των επιχειρήσεων οδηγεί σε

αλληπάλλληλες μειώσεις των επενδύσεων που είναι το κύριο χαρακτηριστικό των κρίσεων.

Επιγραμματικά τα αίτια των οικονομικών κρίσεων σύμφωνα με το Μαρξ είναι τα εξής:

- α. Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίων
- β. Η υποκατανάλωση των μαζών
- γ. Η αναρχία της παραγωγής
- δ. Η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους³

1.6 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)

Τα κράτη τα τελευταία χρόνια περιορίζονται απλώς στην αντιμετώπιση του φαινομένου των οικονομικών διακυμάνσεων δηλαδή προσπαθούν να αμβλύνουν την ένταση του οικονομικού κύκλου. Το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος για την άμβλυνση του οικονομικού κύκλου λέγεται αντικυκλική πολιτική. Η αντικυκλική πολιτική διακρίνεται σε δύο κατηγορίες την επεκτατική και την περιοριστική πολιτική.

α. Επεκτατική πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση με σκοπό να την οδηγήσει ξανά στην ανάκαμψη.

³ Αυλωνίτης, Γεώργιος Ι. (2001), Στρατηγικό Βιομηχανικό Marketing 1. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Επειδή στη φάση της ύφεσης το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επενδύσεων και κατ' επέκταση η ανεργία, ουσιαστικά τα μέτρα της επεκτατικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας σπουδαιότερα των οποίων είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών, και η μείωση των φόρων και του επιτοκίου.

β. Περιοριστική Πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται στη φάση της υπερθέρμανσης για να αποτρέψει την οικονομική κάμψη. Επειδή στη φάση αυτή το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι ο πληθωρισμός εξαιτίας των υπερβολικών επενδύσεων ουσιαστικά τα μέτρα της περιοριστικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού σπουδαιότερα των οποίων είναι η μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φόρων και του επιτοκίου.

Η αποτελεσματικότητα των πιο πάνω μέτρων εξαρτάται από:

α. Τη σωστή κατάρτιση των δεικτών.

Οι δείκτες που αφορούν στην πρόβλεψη για την εξέλιξη του ΑΕΠ, του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας, του πληθωρισμού, της ανεργίας κ.λπ. θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν αξιόπιστοι αλλιώς τα οικονομικά επιτελεία που είναι αρμόδια να κάνουν εισηγήσεις προς τις κυβερνήσεις αναγκαστικά θα βασιστούν σε λανθασμένα στοιχεία πράγμα που θα αλλοιώσει τις προβλέψεις τους.

β. Την έγκαιρη και ακριβή πρόβλεψη.

Τα πιο πάνω αναφερθέντα θα πρέπει να προβαίνουν σε όσο το δυνατό ακριβείς και κυρίως έγκαιρες προβλέψεις για να δύνεται έτσι η δυνατότητα στις κυβερνήσεις να παίρνουν έγκαιρα τα μέτρα ώστε αυτά να είναι αποτελεσματικότερα.

γ. Τη λήψη του κατάλληλου μέτρου στην κατάλληλη φάση.

Να μη βρίσκεται δηλαδή η οικονομία σε φάση υπερθέρμανσης και οι κυβερνήσεις είτε λόγω λανθασμένων πληροφοριών είτε λόγω ανικανότητας να παίρνουν μέτρα επεκτατικής πολιτικής. Τότε είναι σα να ρίχνουν λάδι στη φωτιά με αποτέλεσμα η κρίση που θ' ακολουθήσει να είναι εντονότερη. Το ίδιο θα συμβεί αν σε περίοδο οικονομικής ύφεσης παρθούν μέτρα περιοριστικής πολιτικής.

Η καταπολέμηση δηλαδή η παντελής εξουδετέρωση των οικονομικών διακυμάνσεων από το κράτος είναι αδύνατη, γιατί σε καθεστώς ελεύθερης οικονομίας, όπου ο κρατικός παρεμβατισμός είναι περιορισμένος το κράτος είναι αδύνατο να ελέγξει όλα τα οικονομικά μεγέθη ώστε να αναπτύσσονται προγραμματισμένα και ομοιόμορφα. Για παράδειγμα είναι αδύνατο να ελεγχθεί πλήρως η συνολική ζήτηση αγαθών εντός της οικονομίας, γιατί εκτός από τα εισοδήματα των κατοίκων επιδρούν και άλλοι παράγοντες στη διαμόρφωσή της, όπως η μόδα, η τεχνολογία, η καταναλωτική νοοτροπία, οι ψυχολογικοί παράγοντες κ.λπ. Το ίδιο συμβαίνει επίσης και με τις επενδύσεις η πλειοψηφία των οποίων γίνεται από τους ιδιώτες και μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό από το κράτος.

Οι οικονομικές λοιπόν κρίσεις θα εξαλειφθούν εντελώς μόνο με μια άλλου τύπου οργάνωση της οικονομίας η οποία θα ρυθμίζει κεντρικά-συνολικά και προγραμματισμένα το σύνολο των επενδύσεων, έτσι ώστε η συνολική προσφορά προϊόντων να συμβαδίζει με τη συνολική ζήτηση που

αναπτύσσεται εντός της οικονομίας. Το αν θα γίνει αυτό κάποτε είναι καθαρά θέμα πολιτικό και ξεφεύγει από τα όρια της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

2.1 ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

Καθαρά τεχνοκρατικά και με βάση την επιστήμη του μάρκετινγκ θα πρέπει να αναζητήσουμε τις πηγές της κρίσεως στα καθαρά οικονομικά δεδομένα της εποχής, καθώς επίσης και στην αντιμετώπιση αυτών των δεδομένων από τον πληθυσμό αναφοράς, λαμβάνοντας πάντα υπόψιν το “φιλτράρισμα” που δέχονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

2.2.1 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις, σαν και αυτήν που ζούμε τον τελευταίο καιρό, εκδηλώνονται κατ’ επανάληψη και σε τακτά χρονικά διαστήματα (τουλάχιστον μία ανά δεκαετία). Θα λέγαμε ότι οι κρίσεις αυτές βρίσκονται στα “γονίδια” του καπιταλιστικού συστήματος.

Το ερώτημα που θέτουμε εδώ είναι εάν μία σύγκριση με την κρίση του 1929 αλλά και με τις πιο πρόσφατες μπορεί να μας βοηθήσει να καταλάβουμε τα χαρακτηριστικά της σημερινής κρίσης και να προβλέψουμε τις επιπτώσεις της στην παγκόσμια οικονομία.

2.2.2 ΜΙΑ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς για την κατανόηση τόσο των προηγούμενων όσο και της τελευταίας κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος. Το κραχ του 1929 προκάλεσαν τόσο η

κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών αγορών και οι πτωχεύσεις στο τραπεζικό σύστημα όσο και η έλλειψη άμεσης αντίδρασης των οικονομικών πολιτικών ή ακόμη η λάθος αντίδρασή τους.

Εξετάζοντας πρώτα τη λεγόμενη “ασιατική” κρίση του 1998-1999, βλέπουμε ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων και οι εθνικοποιήσεις τραπεζών επέτρεψαν στις ασιατικές οικονομίες να βγουν από την κρίση. Η μεταπώλησή τους στη συνέχεια απέφερε αξιόλογα κέρδη.

Πρόκειται εδώ για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Μία άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε επίσης αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Οι έπειτα από τέσσερα χρόνια εθνικοποιήσεις στο τραπεζικό σύστημα θα έπρεπε να είχαν γίνει νωρίτερα λόγω απώλειας της αξιοπιστίας. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει αναλογίες με αυτήν του 1929. Εντούτοις και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της.

Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών. Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25%

της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930⁴.

2.2.3 ΤΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΕΙ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ;

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό. Δεν μπορούμε να πιστέψουμε ούτε μια στιγμή ότι η παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών σήμερα δεν θα είναι ικανή να αντιμετωπίσει την εν δυνάμει οικονομική κρίση που θα προκαλέσει η χρηματιστηριακή κρίση.

Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένας “αυτόματος σταθεροποιητής”, ο οποίος

⁴ Αυλωνίτης, Γεώργιος Ι. (2001), Στρατηγικό Βιομηχανικό Marketing 1. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

λειτουργεί μέσω της μεταβολής των κρατικών εσόδων και δαπανών. Η αύξηση των δαπανών στηρίζει την οικονομική δραστηριότητα, καθώς μειώνονται τα δημόσια έσοδα σε περιόδους κρίσης. Αυτό οδηγεί σε καταμερισμό των ζημιών του ιδιωτικού με το δημόσιο τομέα. Όσο πιο σημαντικές είναι οι υποχρεωτικές εισφορές του ιδιωτικού τομέα, τόσο ο καταμερισμός του κόστους της κρίσης μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα γίνεται σημαντικότερος.

Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μάς επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διεύδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα. Η σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη.

2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η κρίση που ζούμε σήμερα έχει μία ιδιαίτερη διάσταση, διότι είναι ταυτόχρονα μία κρίση κατανόησης και πληροφόρησης. Δεν είμαστε ακόμη βέβαιοι εάν καταλάβαμε αυτό που συνέβη στις χρηματαγορές. Επίσης είμαστε σχεδόν βέβαιοι ότι οι παίκτες (επενδυτές) στις αγορές αυτές δεν κατάλαβαν καλά αυτά που έκαναν. Αγόραζαν και πωλούσαν τίτλους όλο και πιο περίπλοκους, η αξιολόγηση των οποίων ξαφνικά έγινε αδύνατη.

Δεν είμαστε βέβαιοι εάν έχουμε όλες τις πληροφορίες των τραπεζικών ισολογισμών. Ακόμη δεν είμαστε βέβαιοι εάν οι ίδιες οι τράπεζες διαθέτουν

αυτές τις πληροφορίες. Επειδή ορισμένα από τα περιουσιακά στοιχεία τους δεν έχουν σήμερα αγορά, εκτιμούν ότι δεν έχουν και καμία αξία. Θα μπορούσε κάλλιστα τα περιουσιακά αυτά στοιχεία να βρουν αγορά αύριο ή μεθαύριο.

Σήμερα τα καταχωρούμε στους ισολογισμούς των τραπεζών σαν μηδενικές αξίες, ενώ θα μπορούσαν να εκτιμηθούν μεθαύριο σε πολύ μεγαλύτερες τιμές. Είναι δύσκολο να κάνουμε προβλέψεις υπό αυτές τις συνθήκες. Το πιο πιθανό σενάριο είναι ότι, με δεδομένη τη συνειδητοποίηση της σοβαρότητας της κατάστασης, θα αποφευχθεί μία παρατεταμένη ύφεση. Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ θα γνωρίσουν δύο ή και τρία τρίμηνα αρνητικής ανάπτυξης. Το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις δηλώνουν πως δεν θα αφήσουν καμία τράπεζα να χρεοκοπήσει σημαίνει ότι οι καταθέσεις είναι εγγυημένες και ότι ως εκ τούτου καμία πτώχευση τράπεζας δεν μπορεί να οδηγήσει σε επισπευσμένες κινήσεις στα ταμεία των τραπεζών.

2.4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική οικονομία έχουν καταστήσει πολύ σαφές πως διανύουμε μία από τις δυσκολότερες οικονομικές περιόδους της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, και σίγουρα την πιο δύσκολη της μεταπολίτευσης.

Το μεγάλο εξωτερικό χρέος, το εξίσου μεγάλο έλλειμα στον προϋπολογισμό που οδηγεί στην αύξηση του υφιστάμενου χρέους, καθώς επίσης και η σχεδόν μηδενική ανάπτυξη, έχουν φέρει την χώρα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας.

Ανεξάρτητα όμως από την σοβαρότητα της οικονομικής κατάστασης, η οποία, ούτως ή άλλως, δεν είναι μόνο και αποκλειστικά σημερινή, σημασία έχει να δούμε και τον επικοινωνιακό της χειρισμό, τόσο από τον κρατικό μηχανισμό, όσο και από τα “ανεξάρτητα” μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Η ένταση και ο ρυθμός που πήραν τα μηνύματα που είχαν να κάνουν με την ενδεχόμενη χρεοκοπία, ενέτειναν ακόμα περισσότερο τον κίνδυνο. Η αποδοχή πως οδεύουμε προς την πτώχευση έγινε κοινή και οδήγησε σε ένα ντόμινο εξελίξεων στην οικονομική κατάσταση στην χώρα.

Ο πληθυσμός ανησύχησε από τα μηνύματα αυτά με αποτέλεσμα να αναστέλει τις δαπάνες του, γεγονός που αναπαραγόμενο, οδήγησε σε μεγαλύτερη ανησυχία και τελικά σε έναν επικίνδυνο φαύλο κύκλο. Η αγορά πλέον είναι από μηδενικά κινητική έως “κλινικά νεκρή”.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

3.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.

Σε επίπεδο επιχειρήσεων η κρίση εκδηλώνεται με μία σειρά από δυσμενείς συνθήκες όπως πτώση της ζήτησης των προϊόντων και υπηρεσιών, πίεση για χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερη πίστωση, ενώ παρουσιάζονται έντονα προβλήματα είσπραξης απαιτήσεων αλλά και εξόφλησης υποχρεώσεων με παράλληλη προβληματική και ελλιπή χρηματοδότηση από τις τράπεζες. Ο σκοπός του άρθρου είναι να επιστήσει την προσοχή των οικονομικών στελεχών στην εφαρμογή, υπολογισμό και ερμηνεία βασικών χρηματοοικονομικών μεγεθών. Κάτω από τις παρούσες δυσμενείς συνθήκες ανακύπτουν μία σειρά από ζητήματα που αν αγνοηθούν υπάρχει κίνδυνος να αλλοιωθεί η πραγματική εικόνα της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης από μια μηχανιστική και επιφανειακή ανάλυση των οικονομικών της αποτελεσμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι επιπτώσεις και οι συνέπειες της κρίσης στους παρακάτω τομείς της χρηματοοικονομικής διαχείρισης των επιχειρήσεων.

3.2 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΩΣΗΣ ΣΕ ΕΤΑΙΡΙΚΟΥΣ ΠΕΛΑΤΕΣ

Οι κυριότεροι συντελεστές της αλυσίδας αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών (value chain) είναι οι προμηθευτές, παραγωγοί, χονδρέμποροι, λιανικοί έμποροι και καταναλωτές. Λόγω της οικονομικής κρίσης ο ένας παράγοντας της αγοράς πιέζει τον άλλον για μεγαλύτερη πίστωση σύμφωνα με τη διαπραγματεύση δύναμη που διαθέτει στην εκάστοτε αγορά (π.χ. κυκλοφορούν μεταχρονολογημένες επιταγές που φτάνουν και τους δεκαοκτώ μήνες). Γενικά μιλώντας, οι επιχειρήσεις που αδυνατούν να μεταφέρουν στους προμηθευτές την πίστωση ή και την έκπτωση που προσφέρουν στους (εταιρικούς) πελάτες τους τότε δεν μπορούν να διατηρήσουν την αναγκαία ισορροπία μεταξύ των ταμειακών εισροών και εκροών.

Με απλά λόγια, όταν οι επιχειρήσεις πληρώνουν με μετρητά και πουλάνε με πίστωση τότε διατρέχουν τον κίνδυνο ταμειακού ελλείμματος με ότι αυτό συνεπάγεται. Η κατάσταση επιβαρύνεται ακόμη περισσότερο εάν προσθέσουμε στα παραπάνω και την άρνηση δανειοδότησης από τις τράπεζες τόσο προς τους ιδιώτες όσο και τις επιχειρήσεις. Το αποτέλεσμα, σε αυτή την περίπτωση είναι διπλά αρνητικό: υποτονική κίνηση της αγοράς με ταυτόχρονη αδυναμία χρηματοδότησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Η πρόκληση για τον οικονομικό διευθυντή είναι να βοηθήσει την επιχείρηση του να επιβιώσει από την παραπάνω κρίση και να διαχειριστεί τα όποια περιθώρια ευελιξίας εμπορικής πίστωσης διαθέτει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Θα πρέπει να διαλέξει ποιοι εταιρικοί πελάτες αξίζουν να

πάρουν πίστωση και ποιοι είναι επικίνδυνοι όσο αφορά την φερεγγυότητα και την πιστοληπτική τους ικανότητα ώστε να προστατεύσει την επιχείρηση από πιθανές μελλοντικές ζημιές. Στο πλαίσιο αξιολόγησης των πελατών μιας επιχείρησης υπάρχουν λογιστικά «συμπτώματα» που υποδηλώνουν πιθανό οικονομικό πρόβλημα του εταιρικού πελάτη.

Ένα προφανές σύμπτωμα είναι η συρρίκνωση του λογαριασμού των ταμειακών διαθεσίμων του ή η υπερβολική αύξηση των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων του, ιδιαίτερα προς ασφαλιστικά ταμεία (π.χ. Ι.Κ.Α.) ή εφορία. Επίσης πρόβλημα μπορεί να υπάρξει όταν ο πελάτης δεν είναι σε θέση να εισπράξει τις δικές του απαιτήσεις έγκαιρα με αποτέλεσμα αυτές να παρουσιάζονται συνεχώς αυξημένες στους ισολογισμούς του. Όμως τα λογιστικά «συμπτώματα» δεν είναι πάντα εύκολο να εντοπιστούν αφού είναι πολύ πιθανό ο εταιρικός πελάτης να μην υποχρεώνεται να εκδώσει οικονομικές καταστάσεις (π.χ. Εταιρίες με σύσταση Ο.Ε., Ε.Π.Ε, κτλ) ή ακόμα και όταν υπάρχουν δημοσιευμένες καταστάσεις, αυτές παρουσιάζονται τις περισσότερες φορές «κατόπιν εορτής» και δεν μπορούν να αξιοποιηθούν έγκαιρα από την επιχείρηση που συναλλάσσεται μαζί τους.

Έτσι πέρα από τα λογιστικά συμπτώματα υπάρχουν και συμπτώματα συμπεριφοράς κάποιων πελατών που θα πρέπει να προβληματίσει την οικονομικό υπεύθυνο της επιχείρησης. Για παράδειγμα πελάτης που για πολλά χρόνια είχατε μαζί του άψογη συνεργασία αρχίζει και παρουσιάζει δυστροπίες όσο αφορά την ποιότητα των προϊόντων ή καθυστερεί την εξόφληση τιμολογίων με διάφορες δικαιολογίες (το σύστημα είναι κάτω, ο λογιστής λείπει, χάθηκε το παραστατικό), ή ο υπεύθυνος δεν απαντά στο τηλέφωνο. Άλλο ανησυχητικό παράδειγμα είναι η προσπάθεια αναδιαπραγμάτευσης της πίστωσης σε πολύ σύντομο διάστημα από την προηγούμενη φορά που συμφωνήσατε τους όρους. Επίσης οι φήμες στην

αγορά, η συχνή αλλαγή προσώπων στην διοίκηση της εταιρίας-πελάτη, και η άρνηση τους να δώσουν τα οικονομικά τους στοιχεία παρόλο που δεν είχαν αντίρρηση στο παρελθόν είναι σημάδια έντονων προβλημάτων στον πελάτη τόσο στο οργανωτικό όσο και στο οικονομικό τομέα.

Όμως δεν είναι μόνο τα αρνητικά συμπτώματα που θα πρέπει να εγείρουν την υποψία του οικονομικού στελέχους της επιχείρησης. Απρόσμενα μεγάλες παραγγελίες από πελάτες που συνήθως αγόραζαν πολύ μικρότερες ποσότητες ίσως κρύβουν απάτη. Επίσης πολλά «κανόνια» στη αγορά στήνονται με «νεοφερμένους» επιχειρηματίες που στην προσπάθεια τους να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των προμηθευτών αρχικά αγοράζουν με μετρητά σημαντικές ποσότητες σε σχετικά υψηλές τιμές. Ύστερα συνεχίζουν να αγοράζουν ακόμα μεγαλύτερες ποσότητες ζητώντας διευκολύνσεις στην εξόφληση τους ενώ παράλληλα εισπράττουν προκαταβολές από ανυποψίαστους πελάτες που προσπαθούν να επωφεληθούν από τις ιδιαίτερα χαμηλές τιμές και τις «απίστευτες» προσφορές που είναι πολύ καλές για να είναι αληθινές⁵.

3.3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η έλλειψη ρευστότητας έχει άμεση επίδραση στις ταμειακές ροές της επιχείρησης.

Στη χρηματοοικονομική θεωρία οι ταμειακές ροές έχουν ιδιαίτερη σημασία αφού θεωρούνται το μέσο με το οποίο η εταιρία προσπαθεί να

⁵ Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοοικονομική διαχείριση των επιχειρήσεων.
Δρ. Στέφανος Ζάρκος Επίκουρος Καθηγητής Χρηματοοικονομικών
Στο: <http://www.alba.edu.gr/faculty/Documents/Zarkos%20siite.pdf>

μεγιστοποιήσει την αξία της επένδυσης των μετόχων της. Ο σκοπός της επιχείρησης είναι να παράγει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλεόνασμα στις ταμειακές της ροές (free cash flow) οι οποίες ισούται με τα λειτουργικά κέρδη μετά φόρων μείον την απαιτούμενη επένδυση που χρειάστηκε να προβεί η επιχείρηση στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα για να επιτύχει αυτή την κερδοφορία.

Παρόλο που το συγκεκριμένο άρθρο δεν επιδιώκει μια λεπτομερή τεχνική ανάλυση των ταμειακών ροών, είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι δεν είναι αρκετό για μια επιχείρηση απλά να παράγει κέρδη σε μια συγκεκριμένη περίοδο αλλά αυτά τα κέρδη θα πρέπει να είναι μεγαλύτερα από την επένδυση που πραγματοποίησε η επιχείρηση την ίδια περίοδο. Όταν αναφερόμαστε στο όρο επένδυση δεν εννοούμε μόνο εκείνες τις επενδύσεις

σε πάγια στοιχεία ενεργητικού που τις θεωρούμε αυτονόητες όπως την εγκατάσταση μιας παραγωγικής μονάδας, ή την αγορά ενός μηχανήματος αλλά και τις επενδύσεις στο κεφάλαιο κίνησης όπως αύξηση του αποθέματος εμπορευμάτων και πρώτων υλών ή αύξηση στην πίστωση που δίνεται στους πελάτες της επιχείρησης. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού πολλές φορές η επιχείρηση για να πραγματοποιήσει πωλήσεις προσφέρει πίστωση στους πελάτες της. Αυτό το ποσό που προσφέρει ως πίστωση είναι στην ουσία η χρηματοδότηση που προσφέρει η επιχείρηση στους πελάτες της και αποτελεί φυσικά μια ταμειακή εκροή αφού όσο μεγαλύτερη πίστωση προσφέρει σε μια συγκεκριμένη περίοδο τόσο λιγότερα εισπράττει στο ταμείο της.

Σε πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το μη κερδοσκοπικό ίδρυμα πιστωτικής έρευνας των ΗΠΑ (Credit Research Foundation) σε δείγμα 1,085 μη τραπεζικών επιχειρήσεων, το 94% των ερωτηθέντων

πιστεύει ότι οι πελάτες τους χρησιμοποιούν την πίστωση που τους προσφέρουν ως μέσο χρηματοδότησης του δικού τους κεφαλαίου κίνησης ενώ το 79% έχει αντιμετωπίσει καθυστερήσεις στην είσπραξη οφειλών από τους πελάτες τους και σχεδόν το ίδιο ποσοστό αναφέρει ότι οι τράπεζες έχουν μειώσει την χρηματοδότηση των πελατών τους.

Τα παραπάνω αποτελέσματα δείχνουν ότι οι εταιρίες αναγκάζονται εν μέρει να αναλάβουν το ρόλο των τραπεζών και να αναπληρώσουν την ελλιπή πίστωση που προσφέρεται στους εταιρικούς πελάτες, πραγματοποιώντας με αυτό τον τρόπο μια ιδιότυπη, ανεπιθύμητη, αλλά συγχρόνως και αναγκαστική, επένδυση. Η πρόχειρη ερμηνεία των ταμειακών ροών που παράγουν οι διάφορες επιχειρήσεις μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα. Για παράδειγμα, δύο ξεχωριστές επιχειρήσεις μπορεί να έχουν το ίδιο λειτουργικό κέρδος ή ακόμα τις ίδιες καθαρές ταμειακές ροές αλλά να διαφέρουν στο είδος της επένδυσης που έχουν κάνει. Η μία επιχείρηση μπορεί να έχει επενδύσει σε νέα προϊόντα που θα φέρουν πωλήσεις και μεγαλύτερα κέρδη στο μέλλον ενώ η άλλη επιχείρηση μπορεί να έχει επενδύσει κυρίως στην πίστωση που προσέφερε στους πελάτες της σε μια προσπάθεια να προστατέψει την κερδοφορία της. Μια πρόχειρη σύγκριση των ταμειακών ροών θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι οι δύο εταιρίες είναι το ίδιο αποτελεσματικές στην δημιουργία χρηματικού πλεονάσματος (αφού παράγουν ίσες ταμειακές ροές). Όμως, αυτό θα οδηγούσε σε λάθος συμπεράσματα σχετικά με την αξιολόγηση των δυο επιχειρήσεων. Παρόλο ότι έχουν τις ίδιες ταμειακές ροές, οι προσδοκίες για το μέλλον της κάθε επιχείρησης διαφέρουν σημαντικά λόγω της ποιοτικής διαφοράς των επενδύσεων που πραγματοποίησαν.

Αυτή η ποιοτική υποβάθμιση των ταμειακών ροών που συχνά παραβλέπεται από τη βιβλιογραφία της χρηματοοικονομικής διοίκησης εντοπίζεται κυρίως σε περιόδους κρίσης. Σε αυτές τις περιόδους, η πτώση των πωλήσεων αναγκάζει τις επιχειρήσεις να προσφέρουν κίνητρα όπως εκπτώσεις και ευκολίες πληρωμής, με αποτέλεσμα να παρατηρείται πτώση στις ταμειακές ροές τόσο σε απόλυτο μέγεθος όσο και στα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους μιας και οι παραγωγικές επενδύσεις σε περίοδο κρίσης λιγοστεύουν σημαντικά ενώ οι όποιες επενδύσεις γίνονται περιορίζονται σε επίπεδο κεφαλαίου κίνησης κυρίως υπό τη μορφή πιστώσεων.

Ακόμα μια ευρεία γνωστή μέθοδος αξιολόγησης της χρηματοοικονομικής απόδοσης των επιχειρήσεων είναι η Οικονομική Προστιθέμενη Αξία (ΟΠΑ) (Economic Value Added) η οποία ισούται με τα λειτουργικά κέρδη μετά φόρων μείον το κόστος κεφαλαίου, πόσο δηλαδή η επιχείρηση πρέπει να αποδώσει στους επενδυτές της, μετόχους και τράπεζες). Σημειώνεται ότι το κόστος κεφαλαίου αποτελεί την απόδοση της επένδυσης που απαιτούν οι επενδυτές σύμφωνα με το ρίσκο που έχουν αναλάβει μέσω της επένδυσης τους. Δηλαδή όσο πιο υψηλό ρίσκο έχει μία επένδυση τόσο μεγαλύτερο θα είναι το κόστος κεφαλαίου που θα επιβαρύνει την επιχείρηση και τόσο χαμηλότερη θα είναι η ΟΠΑ. Σε περιόδους κρίσης η επιχείρηση προσφέρει πίστωση στους πελάτες της και αυτό το κάνει με τα λεφτά που έχουν επενδύσει οι επενδυτές. Εφόσον λοιπόν οι επενδυτές είναι οι τελικοί αποδέκτες του ρίσκου που απορρέει από τις πιστώσεις που προσφέρει η επιχείρηση τότε το κόστος κεφαλαίου θα αυξάνεται όσο η επιχείρηση αναλαμβάνει μεγαλύτερο ρίσκο με το να πιστώνει επισφαλείς πελάτες. Αυτό εξηγεί και την δισταγμό των τραπεζών να προσφέρουν κεφάλαιο κίνησης στις επιχειρήσεις αφού με αυτό τον τρόπο εκτίθενται στο ρίσκο της

επιχείρησης που δανείζουν αλλά και σε εκείνους που χρωστούν στην επιχείρηση⁶.

3.4 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΡΙΣΚΟΥ (ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ) ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΕΚΡΟΥ ΣΗΜΕΙΟΥ

Η πτώση των πωλήσεων και η πίεση για χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερη πίστωση αυξάνουν την ανάγκη για δανεισμό από τις τράπεζες. Το τραπεζικό σύστημα δεν έχει ανταποκριθεί όσο θα επιθυμούσαν οι παράγοντες της αγοράς και δεν είναι ο σκοπός του άρθρου να αναλύσει τους λόγους αυτής της ολιγωρίας. Αυτό που θα πρέπει να προσέξουν οι επιχειρήσεις είναι ότι ο δανεισμός δεν αποτελεί πανάκεια στη κρίση που αντιμετωπίζουν εάν δεν συνοδευτεί και με αντίστοιχη ένεση ρευστότητας στους ιδιώτες ώστε να τονωθεί η ζήτηση στην αγορά. Από χρηματοοικονομική άποψη ο επιπλέον δανεισμός όταν γίνεται απλά για να καλυφθούν τα λειτουργικά έξοδα και να δοθεί μεγαλύτερη πίστωση στους πελάτες αυξάνει το χρηματοοικονομικό ρίσκο της επιχείρησης και την συνολική μόχλευση αφού τα έξοδα τόκων θα προστεθούν με τα υπόλοιπα σταθερά έξοδα αυξάνοντας το ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο πωλήσεων νεκρού σημείου (break-even) κάτω από το οποίο η επιχείρηση θα πραγματοποιήσει ζημιά. Εάν ο δανεισμός απλά χρηματοδοτεί την ζημιογόνα κατά τα άλλα λειτουργία της επιχείρησης τότε το πρόβλημα της έλλειψης κερδοφορίας δεν επιλύεται αλλά απλά καλύπτεται και μετατίθεται

⁶ Πανηγυράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

στο μέλλον με ποιο επώδυνες συνέπειες ειδικά όταν η ζήτηση αναμένεται να παραμένει σε χαμηλά επίπεδα.

Προτεραιότητα της επιχείρησης πρέπει να είναι η ευελιξία και η ικανότητα να λειτουργεί κερδοφόρα σε χαμηλά επίπεδα πωλήσεων. Με άλλα λόγια η επιχείρηση θα πρέπει να χαμηλώσει το νεκρό σημείο πωλήσεων ώστε να επιβιώσει σε περιόδους κρίσης. Αυτό επιτυγχάνεται με την μετατροπή μερικών σταθερών εξόδων σε μεταβλητά έξοδα. Τέτοια παραδείγματα βρίσκουμε στην χρηματοδοτική μίσθωση (Leasing) , outsourcing, και την ευέλικτη απασχόληση. Η χρηματοδοτική μίσθωση ενδείκνυται όταν το κόστος απόκτησης ή συντήρησης του πάγιου στοιχείου είναι ιδιαίτερα υψηλό και η επιχείρηση δεν είναι σίγουρη ότι θα το χρησιμοποιήσει στο μέλλον. Το outsourcing προτιμείται στην περίπτωση που το κόστος και η ποιότητα των υπηρεσιών είναι καλύτερα όταν προσφέρονται από μία εταιρία εξειδικευμένη στο συγκεκριμένο τομέα (π.χ. υπηρεσίες logistics). Η χρήση της ευέλικτης απασχόλησης μπορεί να μειώσει σημαντικά τα έξοδα της επιχείρησης. Όμως επιφέρει μια σειρά από προβλήματα μερικά από τα οποία σχετίζονται με θέματα ποιότητας και αξιοπιστίας της παραγωγικής διαδικασίας ενώ άλλα σχετίζονται με τις αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή και τα δικαιώματα των εργαζομένων⁷.

⁷ Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοοικονομική διαχείριση των επιχειρήσεων.
Δρ. Στέφανος Ζάρκος Επίκουρος Καθηγητής Χρηματοοικονομικών
Στο: <http://www.alba.edu.gr/faculty/Documents/Zarkos%20siite.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

4.1 ΚΡΙΣΗ ΠΑΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

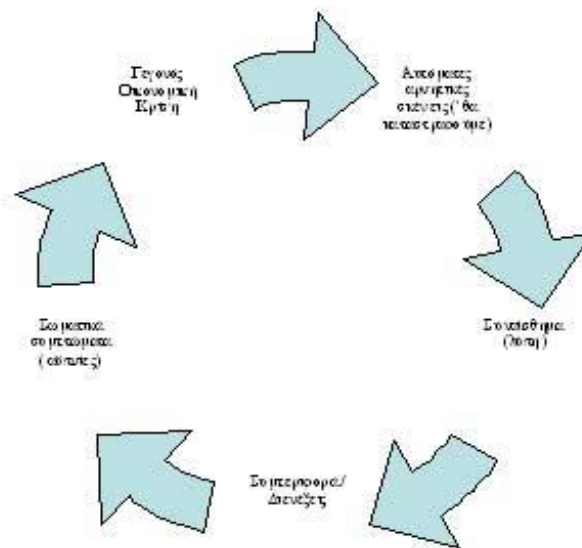
Όχι μόνο οικονομικά αλλά και ψυχικά κοστίζει η συνεχόμενη οικονομική ύφεση στην χώρα μας, καθώς όλο και περισσότεροι συμπολίτες μας κατευθύνονται στο ντιβάνι του ψυχολόγου. Οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης μπορεί να χωριστούν σε δυο επίπεδα : μακρο-κοινωνικά, που αφορούν την οικονομική κατάσταση της χώρας, και μικρο-κοινωνικά, που αφορούν τον πολίτη. Τα πρώτα σημάδια του ψυχολογικού αντίκτυπου της ύφεσης για πολλούς έχουν ήδη γίνει εμφανή.

Αρχικά, στο άκουσμα της πιθανότητας της οικονομικής ύφεσης στη χώρα μας, γνωρίζοντας και την πορεία άλλων χωρών σε παρόμοια θέση, τα πρώιμα συναισθήματα άρνησης, άγχους και ανασφάλειας, έδωσαν τη θέση τους σε συναισθήματα θυμού και φόβου. Θυμού ως προς αυτούς που συντέλεσαν στην τωρινή κατάσταση και φόβου καθώς αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε την επερχόμενη αλλαγή του τρόπου ζωής μας.

Μειώσεις μισθών / συντάξεων, απώλεια εργασίας, αυξήσεις τιμών κάποιων αγαθών πρώτης ανάγκης, είναι όλα αποτελέσματα του οικονομικού και κατά συνεπεία ψυχικού και ψυχολογικού κόστους της ύφεσης. Η οικονομική αστάθεια σε προσωπικό επίπεδο μπορεί να επιφέρει προβλήματα στις σχέσεις, δυσλειτουργικό χειρισμό καταστάσεων και συναισθημάτων και άλλες διαταραχές, όπως κρίσεις πανικού και κατάθλιψη.

Η οικονομική κρίση αναμφίβολα, επηρεάζει τις ζωές των ανθρώπων και όχι άδικα καθώς φαίνεται να υπάρχουν επιπτώσεις σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης υπόστασης. Πολλές φορές τον τελευταίο χρόνο συχνά ακούγεται από ειδικούς και μη, ότι οι Έλληνες βιώνουν ένα είδος κατάθλιψης. Παρ' ότι με τον όρο κατάθλιψη κλινικά εννοούμε κάτι πολύ διαφορετικό, στον ελληνικό πληθυσμό στοιχεία της συναισθηματικής διαταραχής καθρεπτίζονται στην ελληνική πραγματικότητα. Στενάχωρα συναισθήματα λύπης, αλλά και σκέψεις απόγνωσης για το μέλλον είναι αυτά που βιώνουν άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο. Στο σημείο αυτό, πρέπει να σημειωθεί με ποιον συγκεκριμένα τρόπο βιώνουν οι άνθρωποι την οικονομική κρίση.

Η οικονομική κρίση ως γεγονός που μας απασχολεί ιδιαίτερα πυροδοτεί-ενεργοποιεί αυτόματα αρνητικές σκέψεις τύπου: θα καταστραφούμε (καταστροφοποίηση των πάντων, μεγιστοποίηση αρνητικών γεγονότων, ελαχιστοποίηση θετικών) που έχουν άμεσα αντίκτυπο στο συναίσθημά μας (λύπη, άγχος, κατάθλιψη), στη συμπεριφορά μας (κοινωνική απόσυρση, διενέξεις στο οικογενειακό και επαγγελματικό περιβάλλον) και πληθώρα σωματικών συνεπειών (καρδιαγγειακά, εφύδρωση, ένταση σωματική, αυπνίες).

Αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί στο παραπάνω σχήμα του φαύλου κύκλου είναι ότι εάν με κάποιον τρόπο επέμβουμε στον δυσλειτουργικό τρόπο σκέψης θα έσπαγε και ο φαύλος κύκλος που μας κάνει δυσλειτουργικούς στην καθημερινότητά μας. Σε όλη την ζωή του το άτομο μπορεί να βιώσει πολλά αρνητικά ή άσχημα γεγονότα. Είναι δεδομένο λοιπόν ότι είτε αυτό ονομάζεται οικονομική κρίση είτε κατάθλιψη είτε οτιδήποτε άλλο μας στεναχωρεί ή μας αγχώνει θα υπάρχει πάντα στην ζωή μας. Άρα όπως έλεγε και ο Αρχαίος Στωικός φιλόσοφος Επίκτητος δεν είναι τα πράγματα που μας ταραάζουν αλλά το πώς εμείς τα ερμηνεύουμε ή τα μεταφράζουμε.

Σύμφωνα με το σκεπτικό που διατυπώθηκε οριοθετήθηκε η διαπίστωση ότι εάν σκεφτούμε λειτουργικά ή διαφορετικά απ ότι συνήθως πράττουμε (εναλλακτικά) και βρούμε μικρές καθημερινές λύσεις τότε ως επακόλουθο, θα μετατραπούν τα αρνητικά συναισθήματα σε θετικά και οι συμπεριφορές που μας κάνουν δυσλειτουργικούς σε ευέλικτα σχήματα και τρόπους αντιμετώπισης της καθημερινότητας.

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν, αν όλο και περισσότεροι συμπολίτες μας καταφεύγουν στον ψυχολόγο, για λόγους τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω (αρνητική διάθεση συμπτώματα κατάθλιψης, αρνητική σκέψη με προκαταλήψεις, μειωμένη γνωστική ικανότητα και επίλυση προβλημάτων, ανεβασμένα επίπεδα άγχους με προεκτάσεις στην ποιότητα των σχέσεων και στην υγεία).

4.2 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα οικονομικά προβλήματα και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζουμε τον καιρό αυτό συνοδεύονται όπως είναι φυσικό από έντονο άγχος που μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρότερα ψυχολογικά ζητήματα (άσχημη ψυχολογία) και σε αύξηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Έρευνα που πραγματοποίησε το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και δημοσίευσαν οι Financial Times συνδέει την ανεργία σε ποσοστό 25% τόσο με τη νοσηρότητα αλλά και τη θνησιμότητα των πληθυσμών που πλήττονται οικονομικά και αναδεικνύει ότι η οικονομική κρίση σε 26 χώρες της Ευρώπης από το 1970 έως και το 2007 συνδέεται με σημαντική αύξηση στις ψυχικές διαταραχές και στον αλκοολισμό.

Η οικονομική κρίση έχει ήδη αφήσει πολλούς ανθρώπους άνεργους και τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται διαρκώς. Εδώ και χρόνια, από το 1985, είναι γνωστή η συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και συναισθηματικών και αγχώδη διαταραχών. Έρευνες δείχνουν ότι στις εταιρίες που έγιναν περικοπές μισθών ή απολύσεις, διπλασιάστηκαν τα συμπτώματα καταθλίψεων και σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα καταγράφηκαν πιο

έντονα συμπτώματα σε αυτούς που ζούσαν υπό την απειλή της απόλυσης, παρά σε όσους πραγματικά απολύθηκαν.

Η νέα αυτή οικονομική τάξη πραγμάτων είναι μείζονος ψυχικής σημασίας, καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι δυσκολεύονται να διαχειριστούν τις αλλαγές που επιφέρουν τα οικονομικά μέτρα και χάνουν την εμπιστοσύνη τους, την αίσθηση σταθερότητας και ασφάλειας. Υπολογίζεται πως στον τελευταίο χρόνο έχει υπάρξει, λόγω της οικονομικής κρίσης, μια αύξηση των κρουσμάτων των αγχώδη διαταραχών (γενικευμένη αγχώδης διαταραχή, κρίσεις πανικού, φοβίες) της τάξεως του 15% όπου πολλοί άνθρωποι δυσκολεύονται να λειτουργήσουν στην καθημερινότητα τους φοβούμενοι πως δεν θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην οικονομική κρίση.

Καθώς ο κόσμος βιώνει όλο και πιο έντονα την ανασφάλεια και το φόβο σε μια δυσοίωνη οικονομική περίοδο, παρουσιάζονται σημαντικές επιπτώσεις στη ψυχική διάθεση, νευρώσεις, καταθλίψεις, κρίσεις πανικού, φοβίες αλλά και επιπτώσεις οργανικές και σωματοποιήσεις (πονοκέφαλοι, έλκος, κολίτιδες κ.λπ.). Όταν ο άνθρωπος νιώθει πως δεν μπορεί να αντιδράσει σε καταστάσεις και ότι είναι εκτός του ελέγχου του, η μάχη για επιβίωση σταδιακά εξασθενεί οδηγώντας τον σε παθητικότητα, δυσθυμία, αίσθηση ματαιότητας και ανικανότητας, οδηγούμενοι έτσι σε υψηλά ποσοστά κατάθλιψης και απόσυρσης.

Στην περίπτωση της οικονομικής κρίσης που απειλεί με καταστροφή, είναι έντονη η αίσθηση της απώλειας, όπου όπως και στο πένθος χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα μεταβατικά στάδια: Άρνηση (το άτομο αρνείται να αποδεχτεί την κατάσταση, εξακολουθεί και συμπεριφέρεται σαν να μην έχει αλλάξει τίποτα) – Θυμός (το άτομο επηρεάζεται άμεσα με τα νέα μέτρα, γίνεται ο κίνδυνος περισσότερο

υπαρκτός, κοινωνική, προσωπική κρίση) – Διαπραγμάτευση (αλλαγή στη στάση ζωής) – Κατάθλιψη (το άτομο πιστεύει πως δεν έχει ελπίδες να το ξεπεράσει) – Αποδοχή (η σύσταση μιας νέας πραγματικότητας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο) – Κλείσιμο (κυριαρχία στα όποια αρνητικά συναισθήματα επέφερε η κρίση, συνέχιση ζωή μας με νέες βάσεις).

Οι καινούργιες συνθήκες φέρουν νέα και άγνωστα δεδομένα για τη ζωή μας, πράγμα που από μόνο του προκαλεί μια ανασφάλεια αλλά και μια αίσθηση περιορισμού των δυνατοτήτων μας. Η αγανάκτηση, η ματαίωση, η μοναξιά και ο φόβος είναι κυρίως τα συναισθήματα που βιώνει κάποιος με σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Ακόμα και οι άνθρωποι που δεν έχουν πληγεί από αυτήν, φαντασιωτικά και μόνο υπό της επικείμενη απώλεια, μπορεί να διαταραχθούν, εμφανίζοντας νευρώσεις με αγχωτικά και μελαγχολικά στοιχεία.

Αρνητικές σκέψεις, κατηγορίες προς τους άλλους και καταστροφολογίες για το μέλλον μπορεί να μας οδηγήσουν στο να αισθανθούμε πολύ χειρότερα και να μας αποπροσανατολίσουν από τον εποικοδομητικό σχεδιασμό και την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε. Το υπερβολικό άγχος, οι τύψεις, η ντροπή και άλλα αρνητικά συναισθήματα όταν είναι συνεχή και παρατεταμένα μπορούν να μας αποτρέψουν από παραγωγικές ενέργειες και να μας οδηγήσουν στο να αισθανόμαστε ακόμα πιο αβοήθητοι.

Η απελπισία που νιώθει κάποιος μέσα σε αυτή την κατάσταση είναι δικαιολογημένη αλλά το πως αντιδρούμε έχει να κάνει με τις πεποιθήσεις μας. Το παράδοξο είναι πως με το να κατανοήσουμε τι είναι αυτό που δεν μπορούμε να αλλάξουμε, μπορούμε αντίστοιχα να αποδεχτούμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε μέχρι ένα σημείο να ελέγξουμε τη ζωή μας. Εφόσον κάποιες συνθήκες δεν αλλάζουν, πρέπει να βρούμε τους

τρόπους να είμαστε καλά, υγιείς και ισορροπημένοι μέσα σε αυτές. Η αξιολόγηση και η καταπολέμηση των σκέψεων και συμπεριφορών που διατηρούν και ενισχύουν τα αρνητικά συναισθήματα είναι μια πρώτη γραμμή προσέγγισης για την αντιμετώπιση των ψυχολογικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιήσουμε το μυαλό μας για να καθορίσουμε το πρόβλημα στη σωστή του διάσταση, απαγορεύοντας στα κατακλυσμιαία αρνητικά συναισθήματα να μας παρασύρουν. Η επιβολή της λογικής σκέψης πάνω στην συναισθηματική αντίδραση του άγχους επανεξετάζοντας με τη λογική τους πραγματικούς κινδύνους που θεωρεί το άτομο πως θα αντιμετωπίσει λόγω της κρίσης, πού και με ποιόν τρόπο θα τον επηρεάσουν και αν πραγματικά οι κίνδυνοι αυτοί είναι τόσο άμεσοι, είναι μια βασική επανεξέταση που θα τον βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων με καθαρό νου και στο να αποκτήσει μια πιο ψύχραιμη ματιά προς το μέλλον.

Οι άνθρωποι τους δύσκολους αυτούς καιρούς που αγωνίζονται να καλύψουν τις ανάγκες τους συχνά μπορεί να αναβάλλουν επισκέψεις σε ιατρούς (ψυχίατροι και ψυχολόγοι) και ειδικούς για προβλήματα σωματικής ή και ψυχικής υγείας που δεν θεωρούν και τόσο σοβαρά ή πιστεύουν πως θα φύγουν από μόνα τους. Αυτό όμως μπορεί στη συνέχεια να επιδεινώσει την κατάσταση της υγείας τους, οδηγώντας με τη σειρά του σε υψηλότερα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης.

Είναι σχεδόν σίγουρο πως διανύουμε μια αβέβαιη εποχή αλλά η διαχείριση των προβλημάτων τώρα ή και στο μέλλον είναι σημαντικά πιο δύσκολη για αυτούς που δεν βάζουν την υγεία τους σε προτεραιότητα⁸.

⁸ Δρ Άρτεμις Ξανθάκη Κλινικός Ψυχολόγος DPpsych
Συμβουλευτική Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπεύτρια
στο: <http://knol.google.com/k/lyrakou-clinic>

4.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

Οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης μπορεί να χωριστούν σε δύο επίπεδα: μακρο-κοινωνικά, που αφορούν την οικονομική κατάσταση της χώρας, και μικρο-κοινωνικά, που αφορούν τον πολίτη⁹.

Τα πρώτα σημάδια του ψυχολογικού αντίκτυπου της ύφεσης για πολλούς έχουν ήδη γίνει εμφανή. Αρχικά, στο άκουσμα της πιθανότητας της οικονομικής ύφεσης στη χώρα μας, γνωρίζοντας και την πορεία άλλων χωρών σε παρόμοια θέση, τα πρώιμα συναισθήματα άρνησης, άγχους και ανασφάλειας, έδωσαν τη θέση τους σε συναισθήματα θυμού και φόβου. Θυμού ως προς αυτούς που συνετέλεσαν στην τωρινή κατάσταση και φόβου, καθώς αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε την επερχόμενη αλλαγή του τρόπου ζωής μας.

Μειώσεις μισθών/συντάξεων, απώλεια εργασίας, αυξήσεις τιμών κάποιων αγαθών πρώτης ανάγκης, είναι όλα αποτελέσματα του οικονομικού και κατά συνεπεία ψυχικού και ψυχολογικού κόστους της ύφεσης. Η οικονομική αστάθεια σε προσωπικό επίπεδο μπορεί να επιφέρει προβλήματα στις σχέσεις, δυσλειτουργικό χειρισμό καταστάσεων και συναισθημάτων και άλλες διαταραχές, όπως κρίσεις πανικού και κατάθλιψη.

Η οικονομική κρίση αναμφίβολα επηρεάζει τις ζωές των ανθρώπων και όχι άδικα καθώς φαίνεται να υπάρχουν επιπτώσεις σε όλες τις εκφάνσεις

⁹ Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και ο φαύλος κύκλος της δυσλειτουργίας στην καθημερινότητα

Δρ. Πηνελόπης Λουκά

Στο: http://www.express.gr/news/ygeia/465786oz_20110509465786.php3

της ανθρώπινης υπόστασης. Πολλές φορές τον τελευταίο χρόνο ακούγεται από ειδικούς –και μη– ότι οι Ελληνες βιώνουν ένα είδος κατάθλιψης. Παρά ότι με τον όρο κατάθλιψη κλινικά εννοούμε κάτι πολύ διαφορετικό, στον ελληνικό πληθυσμό στοιχεία της συναισθηματικής διαταραχής καθρεφτίζονται στην ελληνική πραγματικότητα. Στενάχωρα συναισθήματα λύπης, αλλά και σκέψεις απόγνωσης για το μέλλον είναι αυτά που βιώνουν άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί με ποιον συγκεκριμένα τρόπο βιώνουν οι άνθρωποι την οικονομική κρίση.

Η οικονομική κρίση ως γεγονός που μας απασχολεί ιδιαίτερα πυροδοτεί – ενεργοποιεί αυτόματα αρνητικές σκέψεις τύπου: θα καταστραφούμε (καταστροφοποίηση των πάντων, μεγιστοποίηση αρνητικών γεγονότων, ελαχιστοποίηση θετικών) που έχουν άμεσα αντίκτυπο στο συναίσθημά μας (λύπη, άγχος, κατάθλιψη), στη συμπεριφορά μας (κοινωνική απόσυρση, διενέξεις στο οικογενειακό και επαγγελματικό περιβάλλον) και πληθώρα σωματικών συνεπειών (καρδιαγγειακά, εφύδρωση, ένταση σωματική, αϋπνίες).

Εάν με κάποιον τρόπο επέμβουμε στον δυσλειτουργικό τρόπο σκέψης θα έσπαγε και ο φαύλος κύκλος (βλέπε γράφημα) που μας κάνει δυσλειτουργικούς στην καθημερινότητά μας. Σε όλη τη ζωή του το άτομο μπορεί να βιώσει πολλά αρνητικά ή άσχημα γεγονότα. Είναι δεδομένο λοιπόν ότι είτε αυτό ονομάζεται οικονομική κρίση είτε κατάθλιψη είτε οτιδήποτε άλλο μας στεναχωρεί ή μας αγχώνει θα υπάρχει πάντα στη ζωή μας. Αρα, όπως έλεγε και ο αρχαίος στωικός φιλόσοφος Επίκτητος, δεν

είναι τα πράγματα που μας ταράζουν αλλά το πώς εμείς τα ερμηνεύουμε ή τα μεταφράζουμε¹⁰.

Σύμφωνα με το σκεπτικό που διατυπώθηκε, οριοθετήθηκε η διαπίστωση ότι εάν σκεφτούμε λειτουργικά ή διαφορετικά απ' ό,τι συνήθως πράττουμε (εναλλακτικά) και βρούμε μικρές καθημερινές λύσεις τότε, ως επακόλουθο, θα μετατραπούν τα αρνητικά συναισθήματα σε θετικά και οι συμπεριφορές που μας κάνουν δυσλειτουργικούς σε ευέλικτα σχήματα και τρόπους αντιμετώπισης της καθημερινότητας.

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν, αν όλο και περισσότεροι συμπολίτες μας καταφεύγουν στον ψυχολόγο, για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω (αρνητική διάθεση συμπτώματα κατάθλιψης, αρνητική σκέψη με προκαταλήψεις, μειωμένη γνωστική ικανότητα και επίλυση προβλημάτων, ανεβασμένα επίπεδα άγχους με προεκτάσεις στην ποιότητα των σχέσεων και στην υγεία)¹¹.

¹⁰ Δρ Άρτεμις Ξανθάκη Κλινικός Ψυχολόγος DPsych
Συμβουλευτική Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπεύτρια
στο: <http://knol.google.com/k/Iyrakou-clinic>

¹¹ Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και ο φαύλος κύκλος της δυσλειτουργίας στην καθημερινότητα
Δρ. Πηνελόπη Λουκά
Στο: http://www.express.gr/news/ygeia/465786oz_20110509465786.php3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

5.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ: ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ

Σε πολλά σημεία η σημερινή κατάσταση, οικονομική και πολιτική, θυμίζει το τέλος του 1993. Και τότε υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ, μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 14% του ΑΕΠ, δυσμενείς προσδοκίες, και, τελικά, αλλαγή της κυβέρνησης. Όμως, η μετέπειτα πορεία της οικονομίας δεν δικαίωσε τους απαισιόδοξους. Με τη συνεπή εφαρμογή μιας ρεαλιστικής οικονομικής πολιτικής, η οικονομία γνώρισε μια δεκαπενταετία (1994-2008) υψηλής ανάπτυξης (μέσος ετήσιος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης 4%), ταχείας προσέγγισης του επιπέδου ευημερίας της Ευρωζώνης (σήμερα η Ελλάδα διαθέτει το 86,1% του κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ευρωζώνης σε μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης σε σύγκριση με 71,6% το 1999), αφού βεβαίως ικανοποίησε τα κριτήρια σύγκλισης το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990 και έγινε μέλος της Ευρωζώνης. Επομένως, το κρίσιμο ερώτημα είναι εάν μπορεί να επιτευχθεί και σήμερα η δημοσιονομική ανάταξη της οικονομίας και η επιστροφή της σε αναπτυξιακή πορεία, όπως έγινε και τότε. Πιο συγκεκριμένα, το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Μπορεί να υπάρξει δημοσιονομική προσαρμογή της τάξης του 8% του ΑΕΠ σε ορίζοντα τετραετίας και, ταυτοχρόνως, επιστροφή των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης στην τάση της προηγούμενης δεκαετίας;

Η εμπειρία του δεύτερου μισού της δεκαετίας του 1990 είναι θετική και ενδεικτική. Όμως, τότε, μεγάλο μέρος της προσαρμογής επιτεύχθηκε με τη μείωση των επιτοκίων η οποία, παράλληλα, λειτούργησε και ως ‘ωστικό κύμα’, μαζί βέβαια με την αξιοπιστία που προσέδωσε στην οικονομία η υιοθέτηση του ευρώ, τα κοινοτικά κονδύλια και την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος. Σήμερα η δυναμική όλων αυτών των στοιχείων έχει εξαντληθεί, με την εξαίρεση βεβαίως των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣΠΑ). Τι θα μπορούσε να τα υποκαταστήσει; Η απάντηση είναι: Οι ανεκμετάλλευτες αναπτυξιακές δυνατότητες: Ο ΟΟΣΑ (OECD) και η Διεθνής Τράπεζα (World Bank) κατατάσσουν πολύ χαμηλά, σχεδόν στις τελευταίες θέσεις, την Ελλάδα (α) στην αποτελεσματικότητα και την ένταση του ανταγωνισμού στις αγορές, (β) στην αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, (γ) στην αποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος και των δημοσίων δαπανών, (δ) στην αποτελεσματικότητα της παιδείας και γενικά του «τριγώνου της γνώσης» (παιδεία-έρευνα-καινοτομία), (ε) στην επάρκεια των θεσμών και του κοινωνικού κεφαλαίου. Επομένως, μία συστηματική μεταρρυθμιστική προσπάθεια ‘απελευθέρωσης’ της οικονομίας από περιορισμούς που επιβλήθηκαν σε άλλες εποχές και θεσμικής εξυγίανσης (κλειστά επαγγέλματα, ιδιαίτερα στις μεταφορές, cabotage, ωράρια λειτουργίας, παρεμβάσεις στη διαμόρφωση των τιμών πολλών αγαθών και υπηρεσιών που δεν έχουν πλέον κοινωνικό αντίκρουσμα, παράλογες ασφαλιστικές ρυθμίσεις, πολυνομία και πλήθος ερμηνευτικών εγκυκλίων, έλλειψη κωδικοποίησης νομοθεσίας, πλήθος επικαλύψεων αρμοδιοτήτων δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών), μπορεί να προκαλέσει ένα νέο

‘ωστικό’ αναπτυξιακό κύμα, το οποίο θα διευκολύνει παράλληλα τη δημοσιονομική προσαρμογή. Έχει εκτιμηθεί ενδεικτικά από τον ΟΟΣΑ, αλλά και από άλλους διεθνείς και εγχώριους οικονομικούς οργανισμούς, ότι το μέγεθος αυτού του ωστικού κύματος είναι τουλάχιστον 10% του ΑΕΠ.

Η πρόσφατη διεθνής οικονομική κρίση έχει δύο ειδών επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία. Επιπτώσεις στη λεγόμενη «πραγματική» οικονομία, που είναι βραχυπρόθεσμες, και επιπτώσεις στο κόστος δανεισμού του δημοσίου και των τραπεζών, που είναι κυρίως μακροπρόθεσμες. Οι βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις είναι, μέχρι τώρα τουλάχιστον, μάλλον ήπιες, αν τις συγκρίνουμε με τις λοιπές χώρες της Ευρωζώνης και του ΟΟΣΑ. Οι μακροχρόνιες επιπτώσεις, που συνδέονται με την αύξηση των περιθωρίων δανεισμού (spreads) του μακροπρόθεσμου δανεισμού του δημοσίου είναι πιο επώδυνες, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη α) το μεγάλο συνολικό εξωτερικό χρέος και β) η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας. Στην κορύφωση της κρίσης, το περιθώριο δανεισμού για τα ελληνικά ομόλογα είχε φτάσει στις 300 μονάδες βάσης, για να μειωθεί στις 170 μονάδες σήμερα, μείωση η οποία οφείλεται κυρίως στη ρευστότητα που έχει διοχετευθεί από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και δευτερευόντως στη μερική ομαλοποίηση που έχει επιτευχθεί στις αγορές ομολόγων.

Η ελληνική οικονομία έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ΟΟΣΑ, το οποίο μάλιστα αυξήθηκε σημαντικά πρόσφατα. Όσο τα πράγματα διεθνώς έβαιναν ομαλά, δεν υπήρχε πρόβλημα χρηματοδότησης, ενώ η ένταξη στο Ευρώ οδήγησε σε μεγάλη μείωση του κόστους δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Σήμερα όμως, με τη διεθνή κρίση, το μεγάλο δημόσιο χρέος και οι ανάγκες αναχρηματοδότησής του αναδεικνύονται σε μείζον πρόβλημα:

Το κόστος δανεισμού έχει αυξηθεί, ενώ ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης έχει γίνει αρνητικός. Αυτό σημαίνει ότι η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους, η οποία σε πολύ υψηλό ποσοστό αφορά τόκους που πληρώνονται εκτός Ελλάδος αφού το δημόσιο χρέος αναχρηματοδοτείται κυρίως από ξένες πηγές, στερεί πόρους από τις επενδύσεις, το κοινωνικό κράτος και την παιδεία¹².

Η Ελλάδα, με άλλα λόγια, έχει φτάσει σε κρίσιμο σταυροδρόμι όσον αφορά στο δημόσιο χρέος και τα δημοσιονομικά της ελλείμματα. Δεν την αφορούν πλέον τα επιχειρήματα εκείνα που «βλέπουν» και τις θετικές πλευρές του δημόσιου δανεισμού, αφού ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης υπολείπεται σήμερα του επιτοκίου δανεισμού, ενώ τα πρωτογενή κρατικά πλεονάσματα του παρελθόντος έχουν μετατραπεί σε ελλείμματα. Οι επιπτώσεις της περαιτέρω αύξησης του δημοσίου χρέους είναι απόλυτα αρνητικές. Παρ' όλ' αυτά, σήμερα, το επίπεδο της συνολικής ζήτησης στην οικονομία διατηρείται χάριν του δανεισμού από το εξωτερικό στον οποίο προβαίνουν το δημόσιο, οι τράπεζες και ορισμένες δημόσιες κυρίως επιχειρήσεις. Αυτό όμως έχει υψηλό κόστος, το οποίο πληρώνεται αργότερα. Για αργότερα όμως έχουμε μεταθέσει ήδη πολλές υποχρεώσεις. Είναι, λοιπόν, σκόπιμο να αρχίσουμε να μειώνουμε τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος πριν φτάσουμε σε σημείο στο οποίο δεν θα υπάρχει επιστροφή.

¹² Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοοικονομική διαχείριση των επιχειρήσεων.
Δρ. Στέφανος Ζάρκος Επίκουρος Καθηγητής Χρηματοοικονομικών
Στο: <http://www.alba.edu.gr/faculty/Documents/Zarkos%20siite.pdf>

5.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ

Το δημοσιονομικό είναι χωρίς αμφιβολία το πιο άμεσο και πειστικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Δεν είναι όμως το μοναδικό. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει γενικότερο πρόβλημα αναπτυξιακού προτύπου. Τα ελαττώματα του τρέχοντος αναπτυξιακού προτύπου είναι, λίγο πολύ, γνωστά:

- Ενθαρρύνει τη φοροδιαφυγή, την κατανάλωση, την ελλειμματική δημόσια διαχείριση και τις εισαγωγές εις βάρος της αποταμίευσης και των εξαγωγών.
- Ενθαρρύνει την πρόωρη συνταξιοδότηση εις βάρος της εργασίας.
- Εμποδίζει την επιχειρηματικότητα και θέτει φραγμούς στον ανταγωνισμό.
- Ευνοεί τον κομματισμό και τα δίκτυα γνωριμιών εις βάρος της αξιοκρατίας και της αριστείας.
- Δεν αποθαρρύνει την ανάπτυξη εξωθεσμικών σχέσεων μεταξύ του κράτους και ποικίλων επιχειρηματικών, συνδικαλιστικών και κομματικών συμφερόντων.
- Δε μεριμνά επαρκώς για το περιβάλλον, για ζητήματα διαφάνειας, διαφθοράς, και εταιρικής διακυβέρνησης.

Τα αίτια των ελαττωμάτων του αναπτυξιακού προτύπου είναι μια σειρά από παθογένειες που κυρίως χαρακτηρίζουν το ελληνικό δημόσιο. Παραδείγματος χάριν:

- Μεγάλοι δημόσιοι οργανισμοί, όπως τα νοσοκομεία, δε χρησιμοποιούν διπλογραφικό λογιστικό σύστημα, ενώ δε γίνεται ηλεκτρονική καταγραφή της συνταγογράφησης και άλλων πράξεων.

- Υπάρχουν υποχρεωτικές ή συνιστώμενες κατώτατες τιμές, οι οποίες θεσπίζονται σε σχετικά υψηλό επίπεδο σε αρκετά προϊόντα και υπηρεσίες, όπως, π.χ. τα αντίγραφα φάρμακα και τα ξενοδοχεία, με ανεπιθύμητες επιπτώσεις είτε στη δημόσια δαπάνη είτε στον ανταγωνισμό, ή και στα δύο μαζί.

- Η δημόσια περιουσία δεν έχει καταγραφεί και αποτιμηθεί, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποτιμηθεί και η συνολική απόδοσή της.

- Δεν υπάρχει μέτρηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων στις περισσότερες δραστηριότητες του δημοσίου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής πολιτικής κινήτρων και ανταγωνισμού εντός του δημόσιου τομέα (π.χ. μεταξύ των νοσοκομείων, των πανεπιστημίων κτλ.).

- Το κράτος φορολογεί με μοναδιαίους συντελεστές επί του τζίρου, και όχι στη βάση βιβλίων εσόδων-εξόδων, πολλές επιχειρήσεις, ακόμα και όταν σε ορισμένους κλάδους καθορίζει τα ποσοστά κέρδους τους.

- Το θεσμικό πλαίσιο και η τραπεζική πρακτική ευνοούν τη χρήση επιταγών εις βάρος της έκδοσης τιμολογίων, γεγονός που αποτελεί την κύρια αιτία της φοροδιαφυγής.

Αυτές οι στρεβλώσεις ερμηνεύουν και αντανακλώνται στο υψηλό δημόσιο και εξωτερικό χρέος, τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα, τις χαμηλές επιδόσεις του εκπαιδευτικού συστήματος, την υψηλή ανεργία των νέων, το ελλειμματικό ασφαλιστικό σύστημα, τη μεγάλη αύξηση των δαπανών, την ελλιπή λειτουργία του ανταγωνισμού, την ανεπαρκή δημόσια διοίκηση.

Είναι φανερό ότι απαιτείται ένα νέο πρότυπο για το μέλλον, που να περιλαμβάνει το δημόσιο τομέα, τη λειτουργία των αγορών, την ανταγωνιστικότητα, το κοινωνικό κράτος και τους θεσμούς, εξειδικεύοντας μετρήσιμους στόχους και τα μέσα επίτευξής τους. Χωρίς αμφιβολία, η θεραπεία του «μεγάλου ασθενούς», του κράτους, είναι βασικό μέσο προσέγγισης του νέου αναπτυξιακού προτύπου. Στο πλαίσιο αυτό η κυβέρνηση είναι σκόπιμο να εκπονήσει και δημοσιοποιήσει ένα δεκαετές πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης και ανάταξης της ελληνικής οικονομίας, προκειμένου να αποκατασταθεί η τρωθείσα εμπιστοσύνη. Το πρόγραμμα αυτό θα μπορούσε, εντελώς ενδεικτικά, να περιλαμβάνει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

5.3 ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΜΕ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ (2020)

A. Πραγματική σύγκλιση με την Ευρωζώνη, με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα (σε μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης): Αυτό είναι εφικτό μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια αν διατηρηθεί η μέση διαφορά μεταβολής της παραγωγικότητας Ελλάδος-Ευρωζώνης της προηγούμενης δεκαετίας (περίπου 1,5%). Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο σχετικός δείκτης (το κατά κεφαλήν εισόδημα) εκτιμάται σήμερα (2009) σε 86,1% έναντι 71,6% το 1999.

B. Μέσος δεκαετής ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης πλησίον του 3,5%: Ο ρυθμός οικονομικής ανόδου της Ελληνικής οικονομίας για την επόμενη δεκαετία μπορεί να τεθεί πλησίον του μέσου όρου της προηγούμενης δεκαετίας, 2000-2009, δηλαδή πλησίον του 3,5%. Ο στόχος αυτός ενδεχομένως φαίνεται υπεραισιόδοξος, η πεποίθησή μας όμως είναι ότι

είναι εφικτός. Πρώτον, όπως ήδη αναφέρθηκε, σύμφωνα με τις περισσότερες ενδείξεις, η διεθνής κρίση φαίνεται ότι κορυφώθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2009. Δεύτερον, και σημαντικότερο, οι δυνατότητες για περαιτέρω αύξηση του δυνητικού προϊόντος στην ελληνική οικονομία είναι πολύ μεγάλες, όπως θα επιχειρηματολογήσουμε παρακάτω, αρκεί να υιοθετηθούν τα κατάλληλα μέτρα. Βασική προϋπόθεση είναι ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρωζώνη την επόμενη δεκαετία δε θα είναι μικρότερος του 1,5%, δηλαδή όσος ήταν τη δεκαετία 2000-2009.

Γ. Αναδιάρθρωση της συνολικής ζήτησης: Στόχος είναι η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά 10 περίπου εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μέσα στην επόμενη δεκαετία. Αυτό συναρτάται: Πρώτον με αύξηση των εξαγωγών, που σήμερα είναι περίπου στο 23% του ΑΕΠ (το μικρότερο στην Ε.Ε.), όταν στις άλλες μικρές οικονομίες της Ε.Ε. ποικίλει από 30% έως 90% περίπου, κατά 10% του ΑΕΠ την επόμενη δεκαετία. Η αύξηση του μεριδίου των Ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην παγκόσμια αγορά από τα μέσα της δεκαετίας του '90 έως σήμερα και η βελτίωση της σύνθεσης των εξαγωγών με διπλασιασμό (περίπου) του ποσοστού των εξαγόμενων μεταποιητικών προϊόντων μεσαίας και υψηλής τεχνολογίας αποτελεί ένδειξη ότι αυτός ο στόχος είναι εφικτός. Δεύτερον, με αύξηση της εθνικής αποταμίευσης επίσης κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, στόχος ο οποίος συναρτάται κυρίως με τη δημοσιονομική εξυγίανση.

Δ. Αναδιάρθρωση του προσφερόμενου προϊόντος: Η Ελλάδα χρειάζεται να παράγει και να εξάγει πιο ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες, δηλαδή να μετακινηθεί από προϊόντα και υπηρεσίες χαμηλής

τεχνολογίας και ποιοτικού περιεχομένου σε μεσαίας/υψηλής τεχνολογίας και ποιότητας. Πρέπει να συνδυάσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα με τα επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας. Για παράδειγμα, μπορεί, στην κατεύθυνση αυτή, να εξάγει βιολογικά προϊόντα υψηλής ποιότητας και τη μεσογειακή της διατροφή. Να συνδυάσει τουριστική δραστηριότητα για ολόκληρο το έτος με την μοναδική πολιτιστική της κληρονομιά, το κλίμα της και την ποικιλία της θάλασσας και του βουνού. Μπορεί να γίνει χώρα διαμονής, για μεγάλο μέρος του έτους, μελών της γενιάς που αναμένεται να συνταξιοδοτηθεί σε όλο το Δυτικό Κόσμο τα επόμενα χρόνια (baby boomers). Μπορεί συνακολούθως να επενδύσει στο χώρο της υγείας σε 'κέντρα αποκατάστασης'. Μπορεί να επενδύσει στην 'πράσινη οικονομία', εκμεταλλευόμενη τους ισχυρούς ανέμους και τον άφθονο ήλιο της.

Ε. Μείωση του ποσοστού της ανεργίας στο 5%: Ουσιαστικά πρέπει να τεθεί ως στόχος η πλήρης απασχόληση, ιδιαίτερα των νέων.

Στ. Μείωση του δημόσιου χρέους στο 75% του ΑΕΠ.

Ζ. Βελτίωση της δημόσιας παιδείας σε όλες τις βαθμίδες: Θέσπιση μετρήσιμων στόχων ανόδου στην κλίμακα PISA του ΟΟΣΑ (σήμερα η Ελλάδα είναι προτελευταία) και στη διεθνή κατάταξη των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας.

Η. Βελτίωση του «κοινωνικού κεφαλαίου»: Θέσπιση μετρήσιμων στόχων στις κλίμακες διεθνούς κατάταξης διαφάνειας, διαφθοράς, επιχειρηματικότητας, ανταγωνιστικότητας, εμπιστοσύνης και κοινωνικών ανισοτήτων.

Βασικά Μέσα

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, η Ελλάδα χρειάζεται ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, δημοσιονομικές, κοινωνικές, θεσμικές, στη λειτουργία των αγορών και του ανταγωνισμού. Ενδεικτικά απαιτούνται:

Α) Δημοσιονομική προσαρμογή της τάξης του 8% του ΑΕΠ μέχρι το (τέλος) του 2013, και κατόπιν σταδιακός μηδενισμός του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης σε συνάρτηση α) με τον οικονομικό κύκλο και β) με το στόχο του δημόσιου χρέους στο 75% του ΑΕΠ το 2020. Η δημοσιονομική προσαρμογή πρέπει να στηρίζεται τόσο στη μείωση των δαπανών, όσο και στην αύξηση των εσόδων, ενδεικτικά ως εξής:

(α) Σταδιακή μείωση των δημοσίων δαπανών, με την εγκαθίδρυση ενιαίου λογιστικού και πληροφοριακού συστήματος ελέγχου, μέτρησης και αξιολόγησης των δαπανών, με την επιβολή μέτρων διαφάνειας (μέσω ελέγχου από ορκωτούς ελεγκτές και δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων όλων των μονάδων που απαρτίζουν το δημόσιο τομέα συμπεριλαμβανόμενης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης), καθώς και εξειδικευμένων μέτρων που αφορούν τις δαπάνες υγείας (με προγράμματα παρακολούθησης και ελέγχου των δαπανών στα νοσηλευτικά ιδρύματα και στα ασφαλιστικά ταμεία, με την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των ιατρικών πράξεων και με την εισαγωγή στοιχείων ανταγωνισμού μεταξύ των νοσοκομείων), κοινωνικής ασφάλισης (με τη θέσπιση κανόνων βιωσιμότητας όπως εξηγείται παρακάτω) και άμυνας (με ενοποίηση μονάδων, δημιουργία κοινών λογιστικών συστημάτων και συστημάτων πληροφορικής για τους τρεις κλάδους, αναθεώρηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων). Επίσης, με την κατάργηση εκατοντάδων, κυριολεκτικά άχρηστων σήμερα, δημοσίων οργανισμών. Τέλος, με τη μείωση του συνολικού μισθολογικού κόστους του Δημόσιου Τομέα με : i) Πάγωμα

όλων των προσλήψεων, με εξαίρεση τους ελάχιστους υπαλλήλους με εξειδικευμένες γνώσεις και ii) Αυστηρή συγκράτηση των μισθών και κάθε είδους αμοιβών.

(β) Σταδιακή αύξηση των κρατικών εσόδων, μέσω της δημιουργίας κοινής ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων, ενοποίησης εισπρακτικών μηχανισμών (φόρων και εισφορών), δειγματοληπτικών ελέγχων μεταξύ μονάδων υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής, υπαγωγής όλων των εισοδημάτων στην ενιαία φορολογική κλίμακα χωρίς εξαιρέσεις και εξωλογιστικούς προσδιορισμούς εισοδήματος, φορολόγησης όλων των επιχειρήσεων στη βάση βιβλίων εσόδων-εξόδων, πρόσβασης των φορολογικών αρχών σε όλα τα περιουσιακά στοιχεία των φορολογουμένων. Επίσης, με αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα καύσιμα, τα αλκοολούχα ποτά και τα τσιγάρα.

B) Μέτρα βιωσιμότητας του διανεμητικού ασφαλιστικού συστήματος (το οποίο σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο κίνδυνο δημοσιονομικής εκτροπής μεσοπρόθεσμα):

- σταδιακή προσαρμογή του ποσοστού αναπλήρωσης: η αύξηση της μέσης σύνταξης σε κάθε ένα από τα 13 Ταμεία πρέπει να υπολείπεται της αύξησης του αντίστοιχου μέσου μισθού (ή αμοιβής) τουλάχιστον κατά 1,5% ετησίως, εξισορροπώντας έτσι τις επιπτώσεις της αύξησης του ποσοστού εξάρτησης των ηλικιωμένων από τον ενεργό πληθυσμό, λαμβάνοντας υπόψη (α) την μεταβολή της απασχόλησης και (β) την κρατική επιχορήγηση.

- σύγκλιση, σε πρώτη φάση, των αναλογιστικών παραμέτρων όλων των ταμείων με αυτές του ΙΚΑ.

Γ) Καταγραφή, αποτίμηση και αξιοποίηση της περιουσίας του ελληνικού δημοσίου: Η Ελλάδα είναι χώρα με υψηλό δημόσιο χρέος. Παραδόξως, ουδείς έχει ασχοληθεί συστηματικά με την άλλη πλευρά του ισολογισμού, δηλαδή με την περιουσία του ελληνικού δημοσίου και την αξιοποίησή της. Η Ελλάδα είναι μια από τις λίγες χώρες του ΟΟΣΑ, όπου δεν έχει καταγραφεί, αποτιμηθεί και αξιοποιηθεί η περιουσία του δημοσίου στο σύνολό της. Και όταν λέμε δημόσιο, εννοούμε όχι μόνο την Κεντρική Διοίκηση, αλλά και όλους τους Οργανισμούς όπου μαζί με την Κεντρική Διοίκηση απαρτίζουν τη Γενική Κυβέρνηση σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης.

Δ) Ενίσχυση του ανταγωνισμού, της παραγωγής και της επιχειρηματικότητας με:

- δραστική μείωση της γραφειοκρατίας, δηλαδή του κόστους και του χρόνου συμμόρφωσης στις διοικητικές πράξεις που σήμερα ανέρχεται σε 7% περίπου του ΑΕΠ έναντι 3,5% του ΑΕΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μείωση του κόστους και του χρόνου συμμόρφωσης στις διοικητικές πράξεις μπορεί να επιτευχθεί με την κωδικοποίηση και απλοποίηση της νομοθεσίας, τον περιορισμό των ερμηνευτικών εγκυκλίων και τον περιορισμό των επικαλύψεων των αρμοδιοτήτων των δημόσιων υπηρεσιών.

- άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων, με έμφαση στις μεταφορές
- αλλαγή του τρόπου χορήγησης των ποικίλων αδειών από τους δημόσιους φορείς με κριτήριο τη μεγιστοποίηση του ανταγωνιστικού οφέλους,

- κατάργηση των περιορισμών στη λειτουργία του ανταγωνισμού (από τις ρυθμίσεις στις αγορές καυσίμων μέχρι το cabotage) καθώς και στην

είσοδο και έξοδο επιχειρήσεων στους ποικίλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Ε) Εγκαθίδρυση ενός σύγχρονου κοινωνικού κράτους ίσων ευκαιριών, με:

- θέσπιση, σε πέντε χρόνια (την 1.1.2015) ενός ελάχιστου εισοδήματος για όλους τους πολίτες
- ίση πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας δημόσια παιδεία, υγεία και πολιτισμό
- προστασία του θεσμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων ως στοιχείου κοινωνικής ισορροπίας
- μεταρρύθμιση της δημόσιας παιδείας σε όλες τις βαθμίδες, δίνοντας έμφαση στην κριτική ικανότητα, με εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων σπουδών, εισαγωγή κριτηρίων αξιολόγησης, εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, μεγαλύτερης αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων, προώθησης της αριστείας με την επαναφορά, μεταξύ άλλων, του θεσμού των προτύπων δημόσιων σχολείων.

Στ) Θεσμική ανασυγκρότηση και θεμελίωση ενός σύγχρονου κράτους δικαίου, με:

- αλλαγή του εκλογικού νόμου, με κατάργηση του σταυρού προτίμησης
- αποκοπή του ομφάλιου λώρου μεταξύ πολιτικών κομμάτων και της δημόσιας διοίκησης με την εγκαθίδρυση υφυπουργών με θητεία,

εκλεγμένων μετά από διακομματική διαβούλευση μεταξύ πολιτών εγνωσμένης αξίας και ανεξαρτησίας.

- ανεξαρτησία της δικαιοσύνης
- ανεξαρτησία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, η ηγεσία των οποίων, καθώς και όλων των εποπτικών και ρυθμιστικών αρχών, θα πρέπει να τοποθετείται μετά από ουσιαστική διακομματική διαβούλευση

- επαγγελματικές, και όχι κομματικές, διοικήσεις δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών

- διαφάνεια, με αυστηρή εφαρμογή των διεθνών λογιστικών προτύπων στους λογαριασμούς των εισηγμένων επιχειρήσεων και τραπεζών, αλλά και σε όλους τους δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που ανήκουν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

- κατάργηση των μεταχρονολογημένων επιταγών σε δύο χρόνια (1.1.2012), με παράλληλη τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου ώστε το τιμολόγιο να είναι απολύτως αποδεκτό από τις τράπεζες ως πιστωτικός τίτλος από τις τράπεζες (ενίσχυση του factoring).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι στόχοι και τα μέσα που αναφέρθηκαν πρέπει να ποσοτικοποιηθούν σε ένα δεκαετές πρόγραμμα προσαρμογής για κάθε έναν από τους τέσσερις βασικούς άξονες (δημοσιονομικός, ανταγωνιστικότητα, θεσμοί, κοινωνικό κράτος) ενώ οι μεταρρυθμίσεις είναι προτιμότερο να γίνουν ταυτοχρόνως και στους τέσσερις. Ειδικότερα, οι μεταρρυθμίσεις που αποβλέπουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικής βάσης πρέπει οπωσδήποτε να συνοδεύουν τη δημοσιονομική προσαρμογή. Διαφορετικά, με μόνη τη δημοσιονομική

προσαρμογή, υπάρχει ο κίνδυνος να μειωθεί η ζήτηση και να αυξηθεί η ανεργία.

Με τα μέσα που προαναφέρθηκαν μπορεί να υλοποιηθούν, όπως ήδη ειπώθηκε, οφέλη της τάξης του 10% του ΑΕΠ σε μεσοπρόθεσμο/μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Οι εκτιμήσεις αυτές έχουν γίνει από τον ΟΟΣΑ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ, το ΙΟΒΕ, το ΚΕΠΕ, την Τράπεζα ης Ελλάδος και άλλους οργανισμούς, και αναφέρονται στα εξής:

§ Η βελτίωση του ρυθμιστικού και ανταγωνιστικού πλαισίου των αγορών αγαθών και υπηρεσιών αναμένεται να αυξήσει το ΑΕΠ κατά 3,5%.

§ Η μείωση του κόστους συμμόρφωσης των επιχειρήσεων στις διοικητικές ρυθμίσεις αναμένεται να αυξήσει το ΑΕΠ κατά 3,5%.

§ Η απελευθέρωση των «κλειστών επαγγελμάτων» (περίπου 70 τον αριθμό) αναμένεται να αυξήσει μόνιμα το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ κατά 0,5%.

§ Η αύξηση στις εισαγωγές κεφαλαίων για άμεσες ξένες επενδύσεις (η Ελλάδα κατατάσσεται στη θέση 121 από 141 χώρες ανάλογα με τις ξένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στη χώρα, ενώ η θεωρητική της δυνατότητα, σύμφωνα με ένα δείκτη 12 θεμελιωδών μεγεθών της Παγκόσμιας Τράπεζας, θα μπορούσε να ήταν στη θέση 36) εκτιμάται ότι θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση του ΑΕΠ, αν και δεν έχει αποτιμηθεί ποσοτικά το όφελος αυτό.

§ Η βελτίωση της επίδοσης κατά 45 μονάδες στην επίδοση των μαθητών στο πρόγραμμα PISA του ΟΟΣΑ (δηλαδή κατά 3,5%), στο οποίο η Ελλάδα κατατάσσεται, όπως ήδη προαναφέρθηκε, προτελευταία, συναρτάται με μόνιμη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 1% ετησίως, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΟΒΕ.

§ Η διείσδυση του διαδικτύου και η χρήση συστημάτων πληροφορικής στην οικονομία και ιδιαίτερα στις δημόσιες υπηρεσίες (η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση της Ε.Ε. στη χρήση του διαδικτύου και σε δαπάνες σε συστήματα πληροφορικής) αναμένεται να αυξήσει δραστικά την παραγωγικότητα σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, αν και δεν έχει ακόμα αποτιμηθεί ποσοτικά η επίπτωση αυτού του παράγοντα.

§ Η αξιοποίηση της περιουσίας του Δημοσίου θα μπορούσε να αυξήσει τόσο τα (μη φορολογικά) δημόσια έσοδα, όσο και τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Δεν υπάρχει εκτίμηση για το όφελος αυτό, το οποίο για να ποσοτικοποιηθεί, θα πρέπει πρώτα να γίνει καταγραφή και αποτίμηση της δημόσιας περιουσίας¹³.

¹³ Παναγιωράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

6.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Ένα άλλο μεγάλο θέμα που θα πρέπει να απασχολήσει την ομάδα διαχείρισης και θα πρέπει να ασχοληθεί με αυτό είναι η πρόληψη μελλοντικών κρίσεων. Η ίδια η πρόληψη θα πρέπει να αποτελέσει κυρίαρχο σημείο στην εκτέλεση όλων των ενεργειών που έχουν αποφασισθεί. Όλες αυτές οι ενέργειες, βασιζόμενες σε πλήρες στρατηγικό σχεδιασμό και σε σωστή εκπόνηση στοχοθετημένων ενεργειών, προσδίδουν στον οργανισμό μας (συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών σχημάτων) ένα σταθερό και υγιές δημιουργικό προφίλ. . Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τι πρέπει να περιλαμβάνει ένα πλήρες σχέδιο δράσης για την πρόληψη και αποφυγή κρίσεων:

- Εντοπισμός σεναρίων κρίσεων.
- Ενέργειες πρόληψης κρίσεων.
- Ενέργειες αποτελεσματικής αποφυγής σοβαρών και προβλεπόμενων κρίσεων.
- Μέτρηση της αποτελεσματικότητας των ενεργειών επικοινωνιακής διαχείρισης κρίσεων, συγκριτικά με την προ κρίσεως κατάσταση.

6.1.1 ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Σενάριο: Μια υποθετική κατάσταση στην οποία ισχύουν συγκεκριμένες συνθήκες εκδήλωσης κρίσης με βάση τις οποίες εκτελούνται μία ή

περισσότερες από τις ενέργειες που περιγράφηκαν, και αποθηκεύονται τα αποτελέσματά τους.

Ένα σενάριο είναι ένα εργαλείο σύνδεσης μεταβαλλόμενων δεδομένων – παραμέτρων και συνθηκών που ισχύουν.

Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την αναγνώριση των διαφόρων αβεβαιοτήτων, τον ορισμό των διαφόρων καθοριστικών παραγόντων που τις προσδιορίζουν και τη σύνθεση ενός συνόλου παραδοχών σε σχέση με καθεμία από αυτές. Με άλλα λόγια κάθε σενάριο περιγράφει μια ιστορία, έναν κόσμο που είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης διαφόρων στοιχείων και γεγονότων υπό συγκεκριμένες συνθήκες.

Αν και η πρακτική της μεθόδου των σεναρίων άρχισε στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η μέθοδος αυτή απέκτησε μεγαλύτερη δημοτικότητα μετά την επιτυχή χρήση της από τη Royal Dutch/ Shell τη δεκαετία του 70. Στην περαιτέρω γνωριμία της με το ευρύ επιχειρηματικό κοινό συντέλεσε η δημοσίευση δύο άρθρων του Pierre Wack στο «Harvard Business Review», το φθινόπωρο του 1985. Στα άρθρα αυτά, ο Wack που ήταν υπεύθυνος στρατηγικού σχεδιασμού της Royal Dutch/ Shell, περιέγραφε τη χρήση της μεθόδου στην κατανόηση των πετρελαϊκών κρίσεων¹⁴.

6.1.2. ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

Όλες οι ενέργειες που σκοπό έχουν να προλάβουν μια πιθανή κρίση. Ενέργειες που σχετίζονται με όλα τα κομμάτια της επιχειρηματικής

¹⁴ Σταθακόπουλος, Βλάσης. (1997), Αποτελεσματική Οργάνωση και Διοίκηση Πωλήσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

δρατηριότητας: οικονομικό, μάνατζμεντ, μάρκετινγκ και τη συνεργασία όλων αυτών με βάση την εμπειρία από προηγούμενη διαχείριση κρίσεων. Στην ουσία, η πρόληψη αφορά στην αποφυγή μιας εσωτερικής κρίσης και την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στην επιχείρηση μιας κρίσης γενικότερης και πιο γενικευμένης. Στην προκειμένη περίπτωση μιλάμε για το πλέγμα των ενεργειών που θα αποτελέσουν έναν ιστό προστασίας της τοπικής αγοράς από μια μελλοντική κρίση.

Ακριβώς όπως σε ένα ιατρικό τσεκ-απ, έτσι κι εδώ, κατά καιρούς είναι απαραίτητη η μέτρηση κάποιων δεδομένων για την καλύτερη παρατήρηση της πορείας της αγοράς για την αποφυγή δύσκολων καταστάσεων, καθώς επίσης και για την καλύτερη αντιμετώπιση και διαχείρισή τους όταν αυτές κάνουν την εμφάνισή τους.

6.1.3 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΥΓΗΣ ΣΟΒΑΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Η ηθική είναι μονόδρομος στην αποφυγή των κρίσεων που βιώνουμε στην εποχή μας, ειδικά αν συνοδεύεται από ένα κατάλληλο εταιρικό και κρατικό θεσμικό πλαίσιο, καθώς και αν αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εταιρικής κουλτούρας, η οποία συνεχώς καλλιεργείται στο προσωπικό και προβάλλεται δυναμικά από τη διοίκηση. Με άλλα λόγια η διαμόρφωση μιας καλής ψυχολογίας της ίδιας της επιχειρηματικής κοινότητας, αλλά και του καταναλωτικού κοινού και η δημιουργία καλού κλίματος σε βάθος χρόνου, με συνέπεια και ευρηματικότητα, οδηγούν στην πιο αποτελεσματική αποφυγή των κρίσεων. Όταν από πριν έχουμε προετοιμάσει το έδαφος και οι εμπλεκόμενοι σε οποιαδήποτε ενδεχόμενοι κρίση έχουν εκ των προτέρων διαμορφωμένη μια καλή ψυχολογία είναι πολύ δύσκολο να παρασυρθούν

από την γενικότερη ψυχολογία της μάζας που θα συμπαράσχει όλους εκτός από αυτούς.

6.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΓΟΡΑΣ

Ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα της διαχείρισης της υπάρχουσας κρίσης η συλλογή δεδομένων καθώς επίσης και ο τρόπος συλλογής τους καθιστούν την διαδικασία της διαχείρισης και τα ευρήματά της ιδιαίτερα πολύτιμα.

Πέραν της ανάγκης για πλήρη επανατροφοδότηση, η συνεχής και αδιάκοπη έρευνα μάρκετινγκ, ακόμα και μετά το τέλος της κρίσης, είναι απαραίτητη για την δημιουργία μιας βάσης δεδομένων που θα αποτελέσει την φαρέτρα, το οπλοστάσιο για την μάχη ενάντια στις επόμενες κρίσεις. Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά ποιες μέθοδοι έρευνας είναι προτιμότερο να χρησιμοποιηθούν και με ποιο τρόπο¹⁵.

6.2.1 ΔΙΑΡΚΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ (FOCUS GROUPS)

Τεχνική που συνίσταται στη διεξαγωγή ομαδικής συζήτησης με τη συμμετοχή μικρού αριθμού επιλεγμένων ατόμων (συνήθως 8-12). Στην περίπτωσή μας, όπως προαναφέρθηκε είναι προτιμότερο να είναι πιο ανοικτές σε συμμετοχή και να έχουν περισσότερο τον χαρακτήρα ενός ανοικτού φόρουμ.

¹⁵ Λυμπερόπουλος, Χ. Κωνσταντίνος. (1994), Στρατηγικό Τραπεζικό Marketing. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Interbooks.

Οι συζητήσεις είναι “εστιασμένες” με διττό τρόπο. Κάθε συζήτηση στοχεύει στη διερεύνηση συγκεκριμένης υπο-ομάδας του δείγματος προϋποθέτοντας την ομοιογένεια των συμμετεχόντων ως προς τα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν. Οι συζητήσεις εστιάζουν σε συγκεκριμένη και προκαθορισμένη θεματολογία.

Οι ομάδες εστίασης συντονίζονται από εξειδικευμένους ψυχολόγους/κοινωνικούς επιστήμονες (moderators) οι οποίοι καθοδηγούν με έντεχνους τρόπους τη συζήτηση διατηρώντας τη δυναμική της ομάδας σε ισορροπία, εξασφαλίζουν την κάλυψη της θεματολογίας που ενδιαφέρει, προτρέπουν τους συμμετέχοντες να εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους και να αναπτύξουν διάλογο μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα άνετο και χαλαρό κλίμα που προσιδιάζει σε μια “φυσιολογική” συζήτηση. Ιδιαίτερο πλεονέκτημα των ομάδων εστίασης αποτελεί η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ των συμμετεχόντων γεγονός που επιτρέπει να διερευνήσουμε τις αντιλήψεις και τις στάσεις των συμμετεχόντων εντός ενός κοινωνικού πλαισίου, να αντιληφθούμε π.χ. το πως η κάθε άποψη ή στάση συγκροτείται σε αντιδιαστολή με μια αντίθετη θέση. Όπου αυτό είναι αναγκαίο, καθίσταται εφικτή η ανάλυση ενδο-ομαδικών λειτουργιών (δομή των κανόνων - norms της ομάδας και βαθμός προσήλωσης σε αυτούς, επιρροές της ομάδας στο άτομο, αποδοτικότητα της ομάδας, κ.λπ.).

Η συνεχής και συνεχώς ανανεούμενη ομάδα εστίασης παρέχει τη δυνατότητα στην ομάδα διαχείρισης να λαμβάνει στοιχεία που θα έχουν και το στοιχείο της επικαιρότητας, ανάλογα με την περίσταση καθώς επίσης λειτουργούν και σαν μια αλληλεπίδραση της ομάδας διαχείρισης και της επιχειρηματικής κοινότητας που δίνει την δυνατότητα ανάπτυξης πιο στενών σχέσεων και ένα κλίμα αυξανόμενης εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας,

στοιχεία απαραίτητα για την καλύτερη μετάδοση μελλοντικών μηνυμάτων¹⁶.

6.2.2 ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΕΙΣ ΜΕΣΩ INTERNET

Η πραγματοποίηση online δημοσκοπήσεων, για θέματα επικαιρότητας ή σχετικά με κάποιο αντικείμενο που ενδιαφέρει, μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα θετική για τη φήμη και την ψυχολογία. Ο λόγος είναι ότι αρκετοί επισκέπτες αρέσκονται να καταθέτουν την άποψή τους μέσω Internet σε ζητήματα αιχμής, και για το λόγο αυτό επισκέπτονται συχνά ιστοσελίδες που φιλοξενούν δημοψηφίσματα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον καταρτισμό των θεμάτων που πρόκειται να υποβληθούν στην κρίση της κοινής γνώμης: θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από σοβαρότητα, να έχουν μελετηθεί αρκετά, και οι προτεινόμενες απαντήσεις να αντανakλούν, τουλάχιστον, τις γνωστές απόψεις που έχουν διατυπωθεί για το εκάστοτε επίμαχο θέμα.

Στο Διαδίκτυο υπάρχουν αρκετές εφαρμογές "ψηφιακής κάλπης", που δίνουν τη δυνατότητα να τεθούν τα ζητήματα και να διαχειριστεί η όλη διαδικασία (έναρξη και λήξη, έλεγχος ψήφων κ.λπ.).

Με αυτό τον τρόπο, άμεσα, γρήγορα και αποτελεσματικά έχουμε την δυνατότητα της σφυγμομέτρησης της κοινής γνώμης, ιδιαίτερα των μικρότερων ηλικιών, στοιχείο απαραίτητο σαν μοχλός στήριξης της όλης επικοινωνιακής προσπάθειας.

¹⁶ Σταθακόπουλος, Βλάσης. (1997), Αποτελεσματική Οργάνωση και Διοίκηση Πωλήσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κρίση που αρχικά ξεκίνησε στο χρηματοπιστωτικό τομέα και στη συνέχεια επεκτάθηκε στην πραγματική οικονομία κυριαρχεί στην ατζέντα των οικονομικών στελεχών της χώρας μας αλλά και όλου του κόσμου. Αυτό το άρθρο έδωσε μόνο μια μικρή γεύση από τις πολλές προκλήσεις που επιφέρει η κρίση στη πιστωτική πολιτική, στις μεθόδους μέτρησης της χρηματοοικονομικής απόδοσης και την διαχείριση των δαπανών.

Δυστυχώς δεν υπάρχει κάποια μυστική συνταγή που θα μας βγάλει από τη κρίση. Πολλές φορές η απερίσκεπτη περικοπή διάφορων δαπανών όπως η εκπαίδευση στελεχών, διαφήμιση, ή άλλων δαπανών στο μάρκετινγκ κάνουν μεγαλύτερο κακό παρά όφελος αφού η επιχείρηση θα χρειαστεί στο μέλλον να καταβάλει πολλή μεγαλύτερη προσπάθεια να ανακτήσει το χαμένο έδαφος στην αγορά. Η συνετή χρηματοοικονομική διαχείριση μπορεί να προστατέψει την επιχείρηση από τα χειρότερα και ενώ παράλληλα δίνει την ευκαιρία στα στελέχη της να μάθουν από τη κρίση και να επιφέρουν αλλαγές ώστε η επιχείρηση τους να είναι καλύτερα προετοιμασμένη για τις μελλοντικές εξελίξεις.

Παρόλο κανείς δεν ξέρει τι θα γίνει στο άμεσο μέλλον και πότε η κατάσταση θα αναστραφεί ώστε να η αγορά να ακολουθήσει την επόμενη φάση του οικονομικού κύκλου, ένα είναι σίγουρο: ότι η αβεβαιότητα αυξάνει σε ένα παγκοσμιοποιημένο επιχειρηματικό περιβάλλον χωρίς κανείς να μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος από τις εξελίξεις. Για να επιβιώσουν οι σύγχρονες επιχειρήσεις θα πρέπει να αναπτύξουν και να οργανώσουν εξίσου σύγχρονα τμήματα οικονομικής διεύθυνσης που δεν θα θυμίζουν σε τίποτα τα παραδοσιακά απαρχαιωμένα οικονομικά τμήματα που ήταν κρυμμένα σε κάποια γραφεία μακριά από το φως της ημέρας. Το

οικονομικό τμήμα στο σύγχρονο περιβάλλον πρέπει να είναι κοντά στα υπόλοιπα τμήματα της επιχείρησης, να συνεργάζεται στενά μαζί τους και να αφουγκράζεται τις εξελίξεις στο ευρύτερο περιβάλλον. Ευελιξία και η διαχείριση κινδύνου είναι τα κύρια χαρακτηριστικά μια πετυχημένης χρηματοοικονομικής διαχείρισης που θα λαμβάνει υπόψη τα συμφέροντα και τις ανάγκες όλων των συμμετόχων της επιχείρησης.

Στο πρώτο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με την αιτιολογία και τα αίτια της οικονομικής κρίσης. Αναλύσαμε τις φάσεις του οικονομικού κύκλου, τους παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη καθώς και από την υπερθέρμανση στην κάμψη. Αναπτύχθηκαν τα αίτια των οικονομικών διακυμάνσεων και η αντιμετώπιση τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύσαμε τις πηγές της κρίσεως κάναμε μια αναδρομή στις πιο πρόσφατες κρίσεις και στις επιπτώσεις του και αναπτύξαμε την περίπτωση της Ελλάδας.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύξαμε τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης για τις επιχειρήσεις και τα ζητούμενα που αυτή δημιουργεί.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης σε ανθρώπινο επίπεδο και στον ψυχολογικό τομέα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάστηκε η οικονομική κρίση στο επίπεδο της εθνικής οικονομίας. Αναπτύσσονται τα προβλήματα του ελληνικού αναπτυξιακού προτύπου καθώς και οι βασικοί του στόχοι που έχουν δεκαετή ορίζοντα.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αρχές πρόληψης, ο εντοπισμός σεναρίων και οι ενέργειες πρόληψης των κρίσεων, ο ρόλος της έρευνας αγοράς και οι δημοσκοπήσεις μέσω ιντερνέτ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αυλωνίτης, Γεώργιος Ι. (2001), Στρατηγικό Βιομηχανικό Marketing 1. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Λυμπερόπουλος, Χ. Κωνσταντίνος. (1994), Στρατηγικό Τραπεζικό Marketing. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Interbooks.

Μαλλιάρης, Πέτρος Γ. (2001), Εισαγωγή στο Marketing. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Πανηγυράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

Σαρμανιώτης Χ., Μ.Β.Α., Ερ., 2006, «Εφαρμογές Μάρκετινγκ με ηλεκτρονικούς υπολογιστές», Θεσσαλονίκη

Σταθακόπουλος, Βλάσης. (1997), Αποτελεσματική Οργάνωση και Διοίκηση Πωλήσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Σταθακόπουλος, Βλάσης.(2001), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη. 52-54, 63.

Σφακιανάκης Μ.Κ, 1998, «Διοικητική κρίσεων», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα

Τηλικίδου – Στογιάννη Ι., Ph.D, 2004 «Η έρευνα του μάρκετινγκ», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Τομαράς, Πέτρος. (1998), Τραπεζικό Marketing. Αθήνα: Αυτοέκδοση. 95.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<http://www.alba.edu.gr/faculty/Documents/Zarkos%20siite.pdf>

<http://knol.google.com/k/lyrakou-clinic>

http://www.express.gr/news/ygeia/465786oz_20110509465786.php3

www.enet.gr/?i=news.el...oikonomikh

www.rizospastis.gr/storyGrouping.do